

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra psychologie

Bakalářská práce

**Obraz menšin a imigrantů v Rudém právu v období
tzv. normalizace**

Tereza Jirmanová

© 2016 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Tereza Jirmanová

Hospodářská a kulturní studia

Název práce

Obraz menšin a imigrantů v Rudém právu v období tzv. normalizace

Název anglicky

The image of minorities and immigrants in Rudé právo newspaper during the period of normalization

Cíle práce

Cílem práce je zjistit, jaký obraz národnostních menšin a imigrantů je produkován na stránkách Rudého práva ve sledovaném období tzv. normalizace.

Metodika

Cíle práce bude dosaženo obsahovou analýzou vybraného tisku.

Doporučený rozsah práce

40 stran

Klíčová slova

menšiny, imigranti, komunistický tisk, Rudé právo, normalizace, obsahová analýza, propaganda

Doporučené zdroje informací

BEDNAŘÍK, Petr; JIRÁK, Jan; KÖPPLOVÁ, Barbara. Dějiny českých médií. Od počátku do současnosti. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3028-8.

BERGER, Peter; LUCKMANN, Thomas. Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. ISBN 80-859-5946-1.

JIRÁK, Jan; KÖPPLOVÁ, Barbara. Média a společnost. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-717-8697-7.

VÁŇA, Tomáš. Jazyk a totalitarismus. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2013. ISBN 978-80-7325-316-5.

Předběžný termín obhajoby

2015/16 LS – PEF

Vedoucí práce

PhDr. Sandra Kreisslová, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra psychologie

Elektronicky schváleno dne 4. 11. 2015

PhDr. Pavla Rymešová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 10. 11. 2015

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 08. 03. 2016

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "*Obraz menšin a imigrantů v Rudém právu v období tzv. normalizace*" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucí bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 11. 3. 2016

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala své vedoucí práce PhDr. Sandře Kreisslové, Ph.D. za její vstřícnost a čas, který mi věnovala při konzultacích bakalářské práce, za její cenné rady a odborný dohled při zpracování práce.

Obraz menšin a imigrantů v Rudém právu v období tzv. normalizace

The image of minorities and immigrants in Rudé právo newspaper during the period of normalization

Souhrn

Bakalářská práce se soustředí na otázku, jaký obraz národnostních menšin a imigrantů na území Československa je produkován v deníku Rudé právo v období tzv. normalizace. Nejdříve je prostor věnován definici základních pojmů a konceptů souvisejících se zkoumaným tématem, představena je zde problematika médií a propagandy, teorie sociální konstrukce reality, stereotypizace a téma využití jazyka jako mocenského nástroje. Ve výzkumné části práce je na základě obsahové analýzy vybraných článků z období od roku 1969 do konce roku 1974 charakterizován obraz národnostních menšin a imigrantů, který je konstruován na stránkách zvoleného deníku – Rudého práva. Z nalezených článků je možné sledovat to, jak daný tisk referoval o Romech, Němcích, Polácích, Maďarech, Ukrajincích a Rusínech, z imigrantů pak především o Řecích a Vietnamcích.

Summary

This bachelor thesis is focused on a question of the image of ethnic minorities and immigrants in Czechoslovakia that was produced in the communist newspaper – Rudé Právo during the period of normalization. The first part of the thesis is focused on definition of basic terms and concepts related to the researched topic, this part describes media, propaganda, social construction of reality, stereotyping and language as an instrument of power. The empirical part of the thesis is devoted to the research – to the image of national minorities and immigrants which was constructed in Rudé právo newspaper, the image was characterized by the content analysis of selected articles in the period from 1969 to the end of 1974. It was possible to find a way of reporting about the following national minorities: Romanies, Germans, Poles, Hungarians, Ukrainians and Ruthenes, from immigrants especially about Greeks and Vietnamese.

Klíčová slova: národnostní menšiny, imigranti, komunistický tisk, Rudé právo, normalizace, obsahová analýza, propaganda

Keywords: national minorities, immigrants, communist printed media, Rudé právo newspaper, normalization, content analysis, propaganda

Obsah

1	Úvod.....	9
2	Cíl práce a metodika.....	10
3	Literární rešerše.....	11
4	Teoretická východiska	13
4.1	Média a společnost	13
4.1.1	Masová média, masový a seriózní tisk.....	14
4.1.2	Předpokládané účinky médií	15
4.2	Média a propaganda	16
4.2.1	Dělení propagandy a její pilíře.....	17
4.3	Média a sociální konstrukce reality	19
4.3.1	Stereotypizace, negativní obraz „toho druhého“ a jeho možné důsledky.....	20
4.4	Totalitarismus a totalitní jazyk	21
4.5	Totalitní jazyk v Československu.....	23
5	Výzkumná část	25
5.1	Média v období tzv. normalizace	25
5.2	Rudé právo a jeho podoba ve sledovaném období (1969 – 1974)	26
5.3	Obraz národnostních menšin a imigrantů v Rudém právu	28
5.3.1	Obraz tzv. národností (národnostních menšin) v Rudém právu.....	31
5.3.1.1	Obraz Romů na stránkách Rudého práva	31
5.3.1.2	Obraz Němců na stránkách Rudého práva	39
5.3.1.3	Obraz Poláků na stránkách Rudého práva.....	42
5.3.1.4	Obraz Maďarů na stránkách Rudého práva.....	45
5.3.1.5	Obraz Ukrajinců a Rusínů na stránkách Rudého práva.....	46
5.3.2	Obraz imigrantů na stránkách Rudého práva	47
5.3.2.1	Obraz Řeků na stránkách Rudého práva	47

5.3.2.2	Obraz Vietnamců na stránkách Rudého práva	48
5.3.2.3	Obraz příslušníků dalších cizích národností na stránkách Rudého práva	49
6	Zhodnocení výsledků	51
7	Závěr	54
8	Seznam použitých zdrojů	55
9	Přílohy	62
9.1	Fotografie otisknuté v Rudém právu	62

1 Úvod

Svět, ve kterém žijeme, je plný obrazů, zvuků a sdělení, které k nám přicházejí prostřednictvím tzv. masových médií. Televize, rozhlas, noviny či časopisy naší společnosti poskytují nejrůznější informace a staly se neodmyslitelnou součástí našich životů. Média tak hrají významnou roli v životě jednotlivce, ale i celé společnosti. Nejenže dokáží ovlivňovat názory a postoje adresátů svých sdělení, ale mohou také například spoluurčovat časové rozvržení jejich dnů či týdnů.

Národnostní menšiny a lidé, kteří se do dané společnosti přistěhovali či přistěhují ze zahraničí, tvoří její nedomyslitelnou součást. A právě média mají velký podíl na tom, jak je na tyto skupiny osob většinovou společností pohlíženo. Masová média ve své produkci často používají stereotypy spojované s určitými skupinami osob a společnost či její značná část tyto soudy přijímá jako samozřejmé. Studium médií a jejich obsahů je tedy významným zdrojem informací o společnosti samotné a je vhodné věnovat mu dostatečnou pozornost.

Tato bakalářská práce se zabývá otázkou, jak jsou prezentovány národnostní menšiny a imigranti přicházející do ČSSR na stránkách komunistického deníku Rudé právo v období tzv. normalizace v tehdejší Československu. Obraz těchto skupin je vytvořen na základě obsahové analýzy článků týkajících se národnostních menšin a imigrantů, které se v deníku objevily v období od roku 1969 do konce roku 1974.

Bakalářská práce je rozdělena na dvě části – na část teoretickou a část analytickou. První část je zaměřena na představení stěžejních pojmů a teoretických konceptů vztahujících se k danému tématu. Jsou zde charakterizována média a jejich účinky na příjemce sdělovaných zpráv, představena jsou masová média či problematika propagandy. Je zde nastíněna realita jakožto sociální konstrukt společnosti, problematika stereotypizace, zvláště pak té národní/etnické a část práce je také věnována tématu jazyka a jeho mocenského užití. Analytická část se soustředí na situaci médií v období tzv. normalizace v Československu a následně se za využití obsahové analýzy textu zaměřuje na identifikaci zpráv a z toho vzniklého obrazu národnostních menšin a imigrantů na území ČSSR, jenž je produkován na stránkách Rudého práva ve zvoleném období.

2 Cíl práce a metodika

Cílem této bakalářské práce je zjistit, jaký obraz národnostních menšin a imigrantů je konstruován na stránkách deníku Rudé právo v období tzv. normalizace. Práce se zaměřuje na to, jakým způsobem toto tištěné médium ve zvoleném období informuje o národnostních menšinách a imigrantech vyskytujících se na území tehdejšího Československa. Práce je rozdělena na teoretickou a výzkumnou část.

Teoretická část práce vychází ze studia odborných publikací, které se věnují danému tématu, byly použity publikace českých i zahraničních autorů. Pozornost je věnována problematice médií, která jsou zde obecně charakterizována, v souvislosti s médii práce pojednává o jejich masovosti a účincích na příjemce sdělovaných informací. Dále se teoretická část práce zaměřuje na objasnění tématu propagandy, na realitu jakožto sociální konstrukt, stereotypizaci v souvislosti s konstrukcí obrazu „toho druhého“ a v neposlední řadě jazyk a jeho mocenské využití.

Výzkumná část práce je zaměřena na konstrukci obrazu národnostních menšin a imigrantů na území Československa ve vybraném periodiku ve zvoleném období. Pro zjištění tohoto obrazu byla zvolena metoda obsahové analýzy textu. Byly zkoumány jednotlivé výtisky deníku Rudé právo, které jsou dostupné v digitalizované podobě na webových stránkách Ústavu pro českou literaturu AV ČR, kde se lze snadno orientovat díky přehlednému uspořádání výtisků dle data vydání. V Rudém právu byly vyhledávány články zabývající se problematikou národnostních menšin a imigrantů a to konkrétně v letech 1969 – 1974 (včetně), které byly následně podrobeny kvantitativní a především pak kvalitativní analýze svého obsahu. Zvolená léta ukazují prvních šest let normalizačního období v Československu, kde je zpočátku znatelné doznívání uvolnění tzv. Pražského jara a zároveň již i zavedený normalizační diskurz. Jednotlivá čísla byla procházena a následně vybírána dle toho, zda obsahovala články zabývající se menšinovou či imigrantskou problematikou. Jednalo se o 136 článků, z nichž se 12 věnovalo menšinové problematice v obecné rovině, 19 pojednávalo výhradně o Romech, 16 o Němcích, 34 o Polácích, sedm o Maďarech, čtyři o Ukrajincích (a Rusínech), šest o Řecích, 11 o Vietnamcích a 27 o dalších cizích národnostech vyskytujících se na území Československa ve sledovaném období. Blíže se k samotné analýze a jejím výsledkům vyjadřuje praktická část práce.

3 Literární rešerše

Výzkum mediálního obrazu menšin a imigrantů se v České republice ve větší míře objevuje teprve až v devadesátých letech 20. století a dnes se tímto tématem zabývá již celá řada výzkumníků. Existují nejrůznější odborné publikace a články věnující se mediálnímu obrazu národnostních, etnických menšin a cizinců v českém prostředí v minulosti i v současnosti.

Problematikou mediálního zobrazování národnostních a etnických menšin a cizinců v českých masových médiích se zabývá například publikace *Nečitelní cizinci: Jak se (ne)píše o cizincích v českém tisku* (2003), která je součástí projektu Multikulturního centra Praha *Média a menšiny: Mediální obraz cizinců a etnických a národnostních menšin v ČR*. Kamila Karhanová a Petr Kaderka se ve zmíněné publikaci dotýkají například faktu, že s informacemi o etnickém původu se nejčastěji setkáváme ve zprávách souvisejících s kriminalitou, že mediální sdělení velmi často svými zprávami ve čtenářích vzbuzují a podporují představu, že vše špatné a ohrožující přichází právě od „těch druhých“ – „cizích“ a právě cizinci jsou často pojímáni jako jediná, dále nečleněná kategorie. Autoři se zde zabývají různými projevy a postoji v médiích vůči vybraným skupinám cizinců a menšinám, které jsou obsaženy v nejrůznějších novinových článcích i v samotných titulcích těchto článků a hovoří mimo jiné i o titulkové xenofobii, kterou zmiňuje v roce 1995 jazykovědec Marek Nekula v jedné z prvních polistopadových reflexí, přičemž Nekula kritizuje negativní postoje vůči příslušníkům „jiných“ etnik, projevující se v titulcích černých kronik některých tiskovin, kdy je často uváděna národnost či rasová příslušnost pachatelů i obětí.

Kamila Karhanová spolu s Jiřím Homoláčem v roce 2001 publikovala v deníku *Mladá fronta Dnes* text obsahující jejich analýzu novinových článků z první poloviny devadesátých let, ve které se snažili identifikovat některé myšlenkové či jazykové stereotypy užívané v souvislosti s prezentací zpráv dotýkajících se Romů.

Dále se například Markéta Moore-Mezlíková ve své studii *Konstrukce obrazu imigrantů z Asie v českých médiích* (in *Nečitelní cizinci*, 2003) zabývá konstrukcí obrazu asijských imigrantů, u kterých zmiňuje mimo jiné to, že si česká společnost v souvislosti s těmito imigranty konstruuje své vlastní stereotypy a předsudky, podle kterých pak konzumenti těchto zpráv danou skupinu osob vnímají a média tak dokonce vzbuzují ve společnosti velké obavy z imigrace.

Našli bychom mnoho dalších zdrojů, které by poskytly o dané problematice celou řadu informací. Pro příklad lze uvést publikaci *Cizinci, naši a média* z roku 2007, která předkládá analýzu článků z několika českých deníků, mezi analyzovanými tiskovinami byl i deník Právo, jehož předchůdcem bylo Rudé právo, kterému se věnuje tato bakalářská práce.

4 Teoretická východiska

4.1 Média a společnost

Média a mediální komunikace představují v moderní společnosti velice důležitý zdroj informací pro stále se zvětšující okruh adresátů. Stávají se podstatnou součástí každodenního života lidí a mají zjevný vliv na chování jednotlivce i celé společnosti, na životní styl i například na politické rozhodování. Média sama mají svou vlastní logiku, podle které vytváří své produkty, a jsou součástí nejmodernějších vývojových trendů. Avšak ostatní účastníci mediální komunikace nejsou bez potřebného vzdělání schopni přiměřeně zhodnotit roli a postavení médií a mohou se tedy vůči nim dostat do nerovného, podřízeného, nevýhodného postavení. A platí-li vzájemné působení médií s dalšími společenskými institucemi, především pak s politickou mocí, může se člověk neznalý mechanismů mediální komunikace dostat do takového nerovného postavení právě i vůči této politické moci (Jirák, Köpplová, 2003, s. 11 – 12).

Samotný pojem média pochází z latinského slova *medium* – prostředek; prostředí; to, co zprostředkovává děj (Dubský, Murdza, Urban, 2012, s. 48). Obory, které se věnují různým projevům mezilidské, sociální komunikace, označují pojmem médium/média to, co zprostředkovává někomu nějaké sdělení – tedy médium komunikační (Jirák, Köpplová, 2003, s. 16). Pod pojmem média si většina obyvatel pravděpodobně vybaví především tisk, rozhlas a televizní vysílání, které však nejsou ani zdaleka jedinými komunikačními prostředky. Komunikovat nelze bez jakéhokoli média, které by komunikaci zajišťovalo. Proto lze za komunikační médium pokládat i kódy, tedy soustavy znaků a pravidel, které se při komunikaci používají – tedy i přirozený jazyk, například češtinu. Tyto kódy označujeme jako primární komunikační média. Společnost se však vyvíjela a vznikala tak i potřeba rozvinutější a sofistikovanější komunikace. Rostla potřeba přenosu sdělení na větší vzdálenost, předání informace v co nejkratším čase co největšímu počtu příjemců a zaznamenání sdělení tak, aby vydrželo co nejdéle a uchovalo se tak nejen pro žijícího adresáta, ale také pro budoucí generace. Za sekundární komunikační média lze považovat prostředky, které se snaží o záznam a přenos sdělení od obrázků a písma přes tisk, různé prostředky mechanického, analogového či digitálního nahrávání až po televizi a počítačové sítě (Jirák, Köpplová, 2003, s. 17 – 18).

Mnozí odborníci se zabývají otázkou, jaký je vliv médií na životy lidí ve společnosti. Vzhledem k tomu, že tiskoviny vychází v určitou dobu, pořady jsou vysílány pravidelně ve stanovený čas, média ovlivňují časový rozvrh dne či týdne příjemce mediálních sdělení. Média mají také určitý vliv na uspořádání prostoru, ve kterém se pohybujeme, např. televizor je v místnosti většinou umístěn tak, aby na něj bylo co nejlépe vidět ze všech koutů pokoje. Média mohou mít dokonce souvislost i s různými rituály, rádi čteme časopisy nebo noviny v určitou dobu a za určitých okolností například cestou z práce v tramvaji atd. Je také utvářena oblast jakési mediální etikety, číst si noviny během oběda nebo nahlížet někomu do rozečteného časopisu přes rameno je neslušnost. Vliv médií by neměl být podceňován, působí minimálně stejně silně, jako jiné sociální instituce jako jsou například rodina či škola, a vzhledem k tomu, jak zásadní postavení ve společnosti média mají, je tento vliv o to silnější (Mičienka, Jiráček a kol., 2007, s. 23).

4.1.1 Masová média, masový a seriózní tisk

V moderní společnosti se postupně vytvořila svébytná podoba komunikace, která je zajišťována komunikačními prostředky schopnými oslovit velké množství lidí v různých společenských prostředích a situacích. Těmito prostředky jsou tzv. masová média. Tato média, která se vyvíjela spolu s moderní společností, tvoří osobitou oblast lidské komunikace (Mičienka, Jiráček a kol., 2007, s. 17).

Média sloužící k celospolečenské komunikaci tedy označujeme jako masová média či masmédia. Jde o komunikaci směřující od jednoho zdroje k rozmanitému a individuálně neurčenému publiku. Takový způsob komunikace nepodporuje vysílání a příjem sdělení na obou stranách, ale staví jednoho účastníka do role vysílatele a druhé(ho) do role příjemce. Předpoklad, že příjemcem je početná skupina lidí, kteří se většinou neznají a nemají žádné vzájemné sociální vazby, tvoří tedy „masu“, utváří představu o anonymním souboru adresátů, který dal těmto médiím označení – masová. Právě tato média utvrzují skupinovou identitu, utváří nové sociální vazby ve společnosti a pomáhají jednotlivci najít jeho místo mezi ostatními lidmi, ať už je skutečné či pouze domnělé (Jiráček, Köpplová, 2003, s. 21 – 22).

Mezi masová média řadíme tištěná média, rozhlas, televizi, film – kinematografii, fotografii a veškeré druhy masově šířených obrazových a zvukových záznamů. Českým ekvivalentem pojmu masmédia jsou hromadné sdělovací prostředky, prostředky masové

komunikace nebo prostředky masové informace (Dubský, Murdza, Urban, 2012, s. 48). Sdělení, která masmédiá svým příjemcům nabízí, mohou informovat, vzdělávat či bavit (Mičienka, Jiráček a kol., 2007, s. 18).

Jako masový tisk označujeme periodika, která se od třicátých let 19. století obracela na stále se rozrůstající skupiny gramotných, avšak méně vzdělaných čtenářů. Noviny masového tisku se ke čtenářům dostávaly především pouličním prodejem prostřednictvím kamelotů nebo prodejem v kioscích a představovaly opak seriózního tisku. Charakteristickými znaky masového tisku byl především vysoký náklad, nápadná grafická úprava s velkými titulky a fotografiemi a specifický obsah, který kladl důraz na informace o zločinech, zamilovaných příbězích, senzacích či divadelních a filmových hvězdách a sportu (Večeřa, 2015, s. 139). Dále jsou pro masový tisk charakteristické krátké texty a jednoduše psané věty s častým výskytem vulgárních výrazů. Masový tisk chce čtenáře především pobavit a zaujmout. Cena masového tisku byla nižší než cena tisku seriózního. V českých zemích se pro tento typ tisku vžil pojem šestákový či krejcarový tisk. Název vyvolávající dojem lacinosti byl odvozen od nejmenší mince, za kterou se tyto listy prodávaly. Díky své nízké ceně byly tyto noviny masově dostupné (Jiráček, Köpplová, 2003, s. 30).

Koncem 19. století se v USA pro masový tisk začalo používat také označení *yellow press*, tedy žlutý tisk, odvozen od komiksové postavičky Yellow Kida, který vystupoval v komiksových příbězích Richarda F. Outcaulta. V českých zemích se pro masový tisk používá především označení bulvární tisk. Pojem vycházející z francouzského modelu prodeje listů na širokých pařížských bulvárech. K rozvoji bulvárního tisku dochází v českých zemích zejména ve druhé polovině dvacátých let 20. století, kdy se začínají tisknout listy jako *Expres* nebo *Polední list* (Jiráček, Köpplová, 2003, s. 30 – 31).

Seriózní média na rozdíl od bulváru informují čtenáře objektivněji a seriózněji. Není jejich zájmem čtenáře pobavit či zaujmout, jak je tomu u masového tisku. Seriózní tisk chce svému čtenáři především poskytnout kvalitní informace (Ftorek, 2012, s. 162).

4.1.2 Předpokládané účinky médií

Změnu v chování či myšlení jedince nebo celého publika, ke které dochází v reakci na vnímání určitého mediálního obsahu, označujeme jako mediální účinek. Jedná se tedy o jakýsi dopad na příjemce sdělení. Masová média dokáží silně ovlivnit lidskou psychiku

a chování, jsou všudypřítomná, dostupná, přesvědčivá a velice mocná (Dubský, Murza, Urban, 2012, s. 93).

Je velmi složité předvídat vlivy médií, jelikož je jich velký počet a jejich vzájemné vztahy jsou velice složité. Z tohoto důvodu lze hovořit pouze o předpokládaných účincích médií. Existuje celá řada teorií, hypotéz a domněnek o dopadech médií na jednotlivce i společnost, lze v nich však vyznat několik obecně platných parametrů, podle kterých je možné charakterizovat jednotlivé typy účinků:

Krátkodobé (bezprostřední) a dlouhodobé – existuje zásadní rozdíl mezi okamžitými, zpravidla krátkodobými reakcemi a dlouhodobými změnami postojů příjemce;

Přímé a nepřímé – média mohou působit na příjemce přímo nebo nepřímo, tzn., že vliv mediálního obsahu je zprostředkován např. názorovým vůdcem;

Plánované a neplánované – manipulace, přesvědčování, záměrné působení s cílem dosáhnout změny chování či postojů příjemce (například účinky propagandy); mezi nezáměrné účinky můžeme zařadit například účinek mediálního násilí na agresivní chování (Jirák, Köpplová, 2003, s. 172).

4.2 Média a propaganda

Média jsou silným společenským faktorem, který může významně ovlivnit postoje a chování celé společnosti, ve které působí. Každý pokus o kontrolu či ovládnutí médií je bezpochyby projevem víry v jejich moc. Historie předkládá mnoho příkladů snah o kontrolu či řízení médií, jež jsou motivovány potřebou regulovat předpokládanou schopnost médií ovlivnit publikum. Příkladem takové snahy může být právě propaganda (Jirák, Köpplová, 2003, s. 154).

Význam slova propaganda nebyl vždy vnímán negativně, jak je tomu dnes. V dřívější době šlo o termín neutrální. Postupem času ale začal být vnímán negativně, neboť ne vždy se jednalo o šíření a prosazování výhradně pozitivních cílů. Tento pojem tak získal konotaci bezohledné manipulace lidmi a jejich myšlením, které se dodnes nezbavil (Jirák, Köpplová, 2003, s. 157).

Samotný pojem pochází z latinského slova *propagatio* – šíření. V neutrálním významu propaganda znamená šíření, hájení nebo podporování konkrétních myšlenek a názorů. V tomto smyslu byl pojem použit již v roce 1622 papežem Řehořem XV. při vytvoření církevní instituce *Congregatio de Propaganda Fide*, jejímž posláním bylo šíření

a upevnění katolické víry. Církev šířila svou víru, odmítala protestantismus a pojem propaganda postupně ztrácel svou neutralitu, protože začal být spojován s úsilím prosadit svůj názor za každou cenu (O'Donnell, Jowett, 2015, s. 2).

Za současné negativní chápání tohoto fenoménu mohou především nedemokratické režimy, které ve 20. století využívaly propagandu k šíření a prosazování vlastních názorů, myšlenek a cílů. Pro převážné užití v sedmdesátých letech 20. století je příhodná definice propagandy z *Malého slovníku reálií komunistické totality*, která propagandu popisuje jako „šíření ideologie, popularizace politiky se snahou získat přívržence“ (Schmiedtová, 2012, s. 133).

V negativním slova smyslu bývá za propagandu označována jakákoli psychologická manipulace nebo šíření záměrně zkreslených informací. Existuje řada definic propagandy. Například podle Gartha Jowetta jde o „úmyslnou, systematickou snahu zmanipulovat vnímání a ovlivňovat chování a rozhodování veřejnosti tak, aby její reakce byla v souladu se zájmem propagandisty.“ Harold Dwight Lasswell propagandu definuje jako „manipulaci s použitím médií a politických symbolů, které ovlivňují kolektivní postoje“, cílem takovéto manipulace je zajištění potřebné společenské kontroly. Je tedy evidentní, že cílem propagandy je ovlivnění početné skupiny osob, ať už jsou prostředky propagandy pravdivé informace či nikoli, tak jako tak musí být ku prospěchu tvůrce propagandy, tj. propagandisty (Mičienka, Jiráček, 2007, s. 200).

4.2.1 Dělení propagandy a její pilíře

O manipulaci médií se snaží různé typy mocenských elit, od církevních přes politické, ekonomické až po vojenské, a propaganda proniká do nejrůznějších společenských činností. Lze ji proto rozdělit nejméně do sedmi základních kategorií uvedených níže:

Politická – zaměřená na udržení či získání politické moci;

Ekonomická – jejím úkolem je přesvědčení obyvatel, aby kupovali nebo prodávali zboží, a vyvolávali tak důvěru v ekonomický systém;

Válečná/vojenská – zaměřuje se na demoralizování nepřítele v době války nebo na podporu morálky vlastního obyvatelstva či vojska a na získávání spojenců;

Diplomatická – má posílit či vyvolat přátelství, nepřátelství potenciálních spojenců, nepřátel;

Didaktická – forma výchovy populace, prosazování společensky žádoucích cílů;

Ideologická – snaží se o šíření komplexních systémů idejí nebo náboženské víry, je pro ni příznačné časté zneužívání emocí a nadšení k násilné změně názorů či přesvědčení a usiluje o názorový zvrat jedinců i celých společenských skupin;

Eskapistická – specifická forma politické propagandy která využívá média k odvedení pozornosti od společenských problémů, posílení pasivity a klidu, na rozdíl od aktivního motivování v určitém směru (Jirák, Köpplová, 2003, s. 157).

Z hlediska odlišnosti charakteru zdroje sdělované informace a přesnosti obsahu sdělení lze propagandu dělit na bílou, černou a šedou. Zdroje bílé propagandy jsou jasně identifikovatelné, neskrývající svou totožnost, a informace obsažené ve sdělení bývají pokud možno co nejpřesnější a věrohodné. Bílá propaganda se snaží v publiku vyvolat pocit důvěry, snaží se ho přesvědčit o tom, že odesílatel informace je zastánce těch nejlepších názorů a politických ideologií, reprezentuje stranu dobra a je tedy důvěryhodným zdrojem. Příkladem bílé propagandy může být vysílání *Hlasu Ameriky*. Opakem bílé propagandy je černá, jejíž zdroje jsou skryté, neznámé či jsou připisovány falešné autoritě. Černá propaganda šíří lži, výmysly a klamy. Úspěch či selhání tohoto druhu propagandy záleží na ochotě publika přijmout zdroj a obsah jeho sdělení jako věrohodné. Pro propagandistu je velice důležité správné zasazení informace do vhodného sociálního, kulturního a politického rámce cílové skupiny. Pokud totiž tvůrce sdělení neporozumí povaze publika, nepodaří se mu vytvořit vhodné sdělení. V ten okamžik se černá propaganda může stát nevěrohodnou a následně selhat. Zdrojem informací takové propagandy může být například agent zpravodajských služeb. Někde mezi bílou a černou propagandou stojí propaganda šedá. Její zdroje mohou a nemusí být přesně určené a přesnost obsahu sdělení je nejistá. Používána byla například k očernění nepřátel nebo k ospravedlnění vojenských operací. Tento typ propagandy je agresivnější než bílá propaganda a zároveň méně provokativní než propaganda černá (O'Donnell, Jowett, 2015, s. 20 – 27).

K tomu, aby byla propaganda úspěšná, musí dodržovat určitá pravidla pro dosažení svých stanovených cílů. Propaganda stojí na čtyřech základních pilířích, které umožňují lepší zapamatování sdělovaných poselství. Těmito čtyřmi pilíři jsou: jednoduchost, oslovení emocí, oslovení představitivosti a opakování. Sdělení musí být co nejjednodušší, aby bylo rychle a snadno pochopitelné pro co nejpočetnější skupinu příjemců. Propaganda vychází ze skutečnosti, že dlouhodobá paměť většiny adresátů je špatná a tudíž ji lze

snadno zmanipulovat. Je potřeba oslovit adresátovy emoce, čím jednodušší je sdělení a čím méně sděluje podrobností, které by mohly vést příjemce k zamyšlení, tím více musí oslovovat emoce – sympatie, lásku, nesympatie, závist, nenávist, strach apod. Sdělení působí ještě intenzivněji, pokud zasáhne adresátovu představivost, proto je typické časté užívání metafor a sloganů, které jsou často opakovány. Opakování je důležité pro udržení adresátů na straně propagandisty (Koukolík, 2010, s. 205).

4.3 Média a sociální konstrukce reality

Ve druhé polovině šedesátých let 20. století, konkrétně v roce 1966, Peter Ludwig Berger a Thomas Luckmann představili svou vizi sociálně konstruované reality. Dle této teorie si lidé sami konstruují a formují svůj svět, současně si však tento fakt neuvědomují či na něj zapominají a vnímají tak tento vlastní konstrukt jako objektivní realitu (Reifová, 2004, s. 278). Tito dva sociologové objasňují realitu v podobě, v jaké se nabízí běžnému uvažování obyčejných členů společnosti. *„Svět každodenního života není pouze světem, který obyčejní členové společnosti pokládají za danou realitu při svém subjektivním a cílevědomém každodenním jednání. Je to také svět, který má svůj původ v jejich myšlenkách a činnostech a který je právě těmito myšlenkami a činnostmi jako reálný udržován“* (Berger, Luckmann, 1999, s. 25). Dle těchto autorů se svět skládá z množství konstruovaných realit, mezi nimiž existuje jedna, která se jeví jako realita *par excellence*, což je právě realita každodenního života. *„Její výsadní postavení ji opravňuje k určování nadřazené reality. Napětí vědomí je nejvyšší v každodenním životě, což znamená, že každodenní život útočí na vědomí nejvýraznějším způsobem. Realitu každodenního života není možno ignorovat a její naléhavou přítomnost je obtížné být i jen oslabit“* (Berger, Luckmann, 1999, s. 27).

Média nejsou pouhým odrazem sociální reality, jsou totiž jejím svérázným zpracováním. Média musí nabízet sdělení, která budou v souladu s představami, hodnotami a postoji těch, kteří jsou jejich konzumenty. Současně produkují a organizují sdělení, která adresátům nabízejí, podle svých vlastních pravidel zpracování (Hořavová, 2003, s. 9).

4.3.1 Stereotypizace, negativní obraz „toho druhého“ a jeho možné důsledky

Součástí mediální logiky je fakt, že se média opírají o nezpochybňované a paušálně zjednodušující soudy, tj. stereotypy. Tyto soudy jsou prezentovány jako nabyté zkušenosti, které jsou společností spojovány s určitými jevy a skupinami. Stereotypy obsažené v médiích souvisí se stereotypy uznávanými danou společností. Pokud se jedná o média masová, lze uvažovat o tom, že stereotypy v nich obsažené budou pro velkou část společnosti samozřejmé či alespoň přijatelné (Hořavová, 2003, s. 9).

Pokud druhým lidem připisujeme určité charakteristiky pouze na základě jejich zařazení do určité sociální skupiny, vytváříme stereotyp. Předpoklady tendence takového zařazení bývají například etnické, rasové, národnostní či demografické. Velké míře stereotypizace můžeme podlehnout především ve styku s představiteli odlišných kultur. Stereotypizace nám poskytuje na první pohled prosté a obecně platné informace a představuje pro nás jakési zjednodušení skutečnosti. Pokud jsme si tohoto zjednodušení vědomi, pak nám stereotypizace v přiměřené míře může umožnit rychlejší poznání druhých lidí. Je však nutné vnímat ji pouze jako jakousi hypotézu, kterou následně v dalším procesu poznávání ověřujeme, můžeme ji buď potvrdit, nebo vyvrátit. Prvotní sociologické zařazení je tedy nutno následně rozvinout individuálním poznáváním konkrétního jedince. Důležitá je také schopnost přiznat, že se hodnotící zpočátku zmylil a upravit tedy i původní interpretaci osobnosti hodnoceného jedince. Právě neochota změny unáhleného hodnocení může způsobit nemalé škody v komunikaci s příslušníky jiných kultur (Nový, Schroll-Machl, 2015).

Stereotypy se tedy vyskytují v každé kultuře, jsou to jednotvárné navyklé vzorce chování a myšlení, které vznikají již v dětství a předávají se z generace na generaci. Tyto „mentální zkratky“ jsou našemu chápání do jisté míry vlastní, zjednodušujeme si tak komplexní sociální realitu kolem nás a svou orientaci v ní. V této souvislosti pojem stereotyp použil americký žurnalista a filozof Walter Lippmann ve své slavné knize *Veřejné mínění* z roku 1922. Stereotypy však mohou mít i negativní důsledky a to především při stereotypním nahlížení druhých skupin – heterostereotypizaci. Tradičně se zkoumání stereotypů zaměřuje především na obsah a skupinovou variabilitu. Obsahem rozumíme vlastnosti, které připisujeme dané skupině, skupinovou variabilitou zase do jaké míry jsou členové skupiny hodnoceni jako podobní či dokonce stejní v těchto vlastnostech.

Při posuzování skupiny jiné než vlastní – tedy cizí – „té druhé“ se obecně objevuje tendence hodnotit ji málo diferencovaně – „oni“ jsou všichni stejní, jde o tzv. efekt homogenity (Slaměník, Výrost, 2008, s. 364). Často také platí, že „ti druzí“ jsou hodnoceni hůře, nežli „našinci“, neboť je naší přirozeností vidět vlastní skupinu v lepším světle a „chránit“ tak naši skupinovou identitu, což následně může vyústit ve vznik negativních předsudků.

Zatímco stereotyp je dle amerického psychologa Gordona Allporta (2004) fixní představa, která je prisuzována určité kategorii např. národu, etnické skupině a která může za jistých okolností začít fungovat jako stigma (více ke konceptu stigmatu Goffman 2003), předsudek už je konkrétní chování, kterého se na základě stereotypní úvahy o „tom druhém“ dopouštíme. Negativní stereotypy a předsudky mohou vyústit v diskriminaci až marginalizaci dané skupiny, umocňují xenofobii, tedy strach z „cizího“ a etnocentrismus, tedy představu, že skupina „my“ je lepší, než skupina „oni“. Tyto fenomény mohou produkovat např. rasismus – představu o tom, že jedna „rasa“ je nadřazena té „druhé“ – „nižší“ a vést k etnickým a náboženským konfliktům, které v nejvyhrocenější podobě mohou přerůst až v genocidu – fyzickou likvidaci určité „nenáviděné“ skupiny obyvatelstva.

4.4 Totalitarismus a totalitní jazyk

Pojem totalitarismus vychází z latinského slova *totus* – celý. „*Stal se synonymem toho nejhoršího, co člověk v moderní době stvořil, synonymem toho nejhoršího v člověku*“ (Říchová, 2006, s. 225). Totalitarismus je historicky spojován s nacismem a fašismem, později se začal používat jako označení komunistického režimu. Významná je zde role vůdce, který je tvůrcem totalitního režimu. Totalitní diktatura je neodmyslitelně spjata s moderní technikou a masovou společností, která je důležitým rysem moderních společností. Člověk se v takové společnosti stává izolovaným jedincem a „masovým člověkem“, který je snadno zmanipulovatelný, nemá vlastní vůli ani svobodu. Totalitarismus je považován za ideální typ, kterému se skutečné režimy mohou pouze přiblížit, nenaplní ho nikdy zcela. Jeho základní charakteristikou je kontrola společnosti, která zasahuje i do soukromého života člověka, a všudypřítomná ideologizace (Říchová, 2006, s. 225 – 239).

Konceptem totalitarismu se zabývala již celá řada myslitelů, pojetí totalitarismu a totalitárních režimů je u jednotlivých autorů odlišné. Každý předkládá jiné charakteristické rysy, na základě kterých pak totalitarismus definuje. Existují kupříkladu rozpory ohledně nutnosti přítomnosti teroru v totalitárních režimech. V pojetí Hannah Arendtové a Raymonda Arona je teror považován za nezbytný a klíčový prvek totalitárních režimů. Naproti tomu pak Juan José Linz a Giovanni Sartori jeho přítomnost nezpochybují, avšak ho nepovažují za nezbytnou součást daného systému. „*Za totalitární režim lze považovat takový politický režim, který prostřednictvím jediného centra moci usiluje vykonávat podle jediné akceptovatelné ideologie absolutní vládu nad jednotlivci.*“ Prvotním zájmem každého režimu je udržení moci. Karl Wolfgang Deutsch za základ výkonu moci označil komunikaci, která je podle něho nejdůležitějším nástrojem udržení moci a politického řízení jakéhokoli režimu. Nezbytnou součástí komunikace je jazyk (Váňa, 2013, s. 21).

V totalitních systémech se jazyk proměňuje v nástroj výkonu moci, ovládnutí společnosti a vytvoření jednotné společnosti, což se uskutečňuje především vytvářením jednotného způsobu myšlení (Váňa, 2013, s. 67). Spolehlivým pramenem studia určitého režimu je především to, co o sobě vypovídá on sám. „*Řeč vždy přesahuje toho, kdo ji používá.*“ Řeč totalitní moci je jakýsi monolog, který režim vede za účelem vlastní obhajoby. Totalitní řeč je širší pojem než propaganda. V řeči, kterou vede totalitní moc, už nejde o šíření nějaké pozitivní myšlenky, či přesvědčování lidí o určité pravdě. Jazyk zde již není pouhým nástrojem přesvědčování, ale stává se nástrojem moci. Totalitnímu jazyku jde o ochromení samotné schopnosti lidského myšlení (Fidelius, 1998, s. 165).

Totalitní jazyk si vytváří každý totalitní režim individuálně, zcela sám, přesto však lze vysledovat určité charakteristické prvky, které se obecně v jazycích totalitních režimů objevují. Patří mezi ně především jednoduchost, vytváření jakýchsi jednoznačných hesel, o kterých není nutno přemýšlet. Pro totalitní jazyk je typické černobílé vidění světa – jasně definuje dobro a zlo, přítele a nepřítele, a vsugerovává pocit, že lze volit vždy pouze ze dvou možností. Typické je i jasné rozlišení, kdo jsme „my“ a kdo jsou „oni“ – našemu světu jsou připisovány pouze kladné hodnoty, naopak světu našeho nepřítele totalitní jazyk přiděluje hodnoty opačné. Slova v totalitním jazyce získávají nové významy, spojují se s určitými přívlastky, které původním slovům dávají nový rozměr. Tento jazyk zasahuje do všech sfér lidského života a v konečném důsledku způsobuje, že ten, kdo ho odmítá, sám

sebe vylučuje ze společnosti. Existuje totiž pouze jediná a jednotná společnost – ta, která užívá tento totalitní jazyk, kterým je ovlivněno i jednotné myšlení celé této společnosti. Tedy ten, kdo jazyk odmítá a neužívá, sám sebe ze společnosti vylučuje, společnosti nerozumí a není mu společností rozuměno (Váňa, 2013, s. 84 – 87). Myšlení je závislé na řeči, která dává myšlenkám vlastní tvar a současně zprostředkovává spojení mezi lidskou myslí a okolním světem (Fidelius, 1998, s. 181).

4.5 Totalitní jazyk v Československu

Politickému slovníku doby komunistického Československa se podařilo vyhranit natolik, že se velice odlišoval jazyk oficiální sféry komunikace v tisku a médiích od jazyka používaného v neoficiálním běžném osobním styku (Schmiedtová, 2012, s. 10). Existovaly tedy souběžně jakési dvě podoby téhož jazyka – jednou formou s námi komunikovala oficiální sféra, tou druhou se hovořilo v soukromém životě. Je tedy důležité uvědomit si souběžnou existenci totalitního jazyka a jazyka obyčejného, který toto totalitní zbarvení nemá. Neoficiální jazyk užíval ekvivalentní označení oficiálně užívaných pojmenování, například oficiální označení *nedostatkové zboží* bylo mezi lidmi běžně nahrazováno neoficiálním ekvivalentem *podpultovka* (Váňa, 2013, s. 87 – 88).

V oficiálním totalitním jazyce československých médií nalézáme přídavná jména či příslovce, které mají hodnotící úlohu a mají příjemci informace sdělit, jak správně informaci s tímto označením vnímat. Vše, co bylo spojováno s označením jako *americké*, *západní* či *buržoazní* bylo v oficiální rovině hodnoceno negativně. Zatímco označení *leninské*, *socialistické* a *lidové* uvozovala pozitivně hodnocená sdělení. Veškerá tato uvozující označení sama o sobě nenesou ani pozitivní ani negativní hodnotu, ta je jim uměle přisuzována v souvislosti s danou ideologií (Váňa, 2013, s. 88). Zajímavé je i sledování „srůstání“ a neoddělitelnosti různých pojmů v totalitním jazyce. Takováto slovní spojení se pak do textu vkládají jako hotové panely a není zde místo pro přemýšlení o jejich nepropojitelnosti, předem již předkládají obraz zkonstruované skutečnosti. Jako příklady takového „srůstu“ lze uvést spojení *socialismus a demokracie jsou neoddělitelné, mír a socialismus jsou neoddělitelné* nebo *náš lid bytostně srostl se socialismem* (Fidelius, 1998, s. 184). Jak již bylo zmíněno, totalitní jazyk používal také velké množství jednoduchých a úderných hesel, nad kterými není nutné přemýšlet a která měla vytvořit dojem masové vůle společnosti. Mezi taková hesla patří například *Se Sovětským svazem na*

věčné časy a nikdy jinak! nebo *Proletáři všech zemí, spojte se!* a podobně. K manipulaci tedy patřila především redukce slovní zásoby a neustálé opakování vytvořených hesel. Podle Tomáše Váni je užitečným nástrojem zkoumání totalitního jazyka také analýza frekvence užívaných slov. Například slova jako *strana, práce, socialistický, sovětský, výroba, nový, proti, organizace, lid, úkol, politický, pracující, svaz, závod, soudruh, výbor, společnost, boj, plán, sjezd, pracovník, mír* či *socialismus* patřila mezi nejčastěji užívaná slova komunistické řeči (Váňa, 2013, s. 89 – 90).

5 Výzkumná část

5.1 Média v období tzv. normalizace

Tato část bakalářské práce se zabývá analýzou vybrané tiskoviny – Rudého práva – v období tzv. normalizace. Pojmem normalizace bývá označováno období socialistického Československa od dubna roku 1969 do listopadu roku 1989. Za počátek normalizace lze považovat 17. duben 1969, kdy se Gustáv Husák stal novým prvním tajemníkem ÚV KSČ. Sovětský svaz požadoval zásadní změny ve vedení KSČ a právě z toho důvodu došlo k sesazení Alexandra Dubčeka z této pozice a jeho nahrazení Husákem (Bednařík, Jirák, Köpplová, 2011, s. 323).

Novému vedení KSČ šlo o znovuupevnění komunistického režimu a mocenské obnovení kontroly nad celou společností. Obnova režimu však zpočátku nebyla vůbec snadná. Zásadní problém spočíval ve faktu, že skupina, která sama sebe označovala jako „zdravé jádro“ představovala jen menšinu společnosti i samotné strany. Nejprve bylo potřeba získat kontrolu nad komunistickou stranou. K prvnímu vylučování „pravcových revizionistů“ z KSČ došlo na podzim roku 1969. Stranu v důsledku čistek odpustila zhruba třetina jejích členů, což bylo přibližně půl milionu lidí. *„Po očištění strany následovala očista státní správy a dalších veřejných institucí, která zasáhla i nestraníky. Podobně postiženo bylo i školství, věda (zejména humanitní a společenské vědy), kultura a média – tedy všechny oblasti, které vnímala normalizační moc jako zdroj opozičních sil“* (Končelík, Orság, Večeřa, 2010, s. 204).

Nejnásilnější fázi normalizace završil XIV. sjezd KSČ v květnu 1971, který potvrdil, že Husákovo vedení ovládlo nejen komunistickou stranu, ale současně i celou československou socialistickou zemi a Gustav Husák se stal generálním tajemníkem Komunistické strany Československa. V roce 1975 se Husák stal novým československým prezidentem, nahradil ve funkci svého předchůdce Ludvíka Svobodu, čímž došlo k osobnímu propojení nejvyšší stranické funkce s funkcí ústavní (Bednařík, Jirák, Köpplová, 2011, s. 323).

Prostředky masové informace a propagandy měly v období tzv. normalizace významný úkol. Byly nástrojem formování veřejného mínění, které bylo zapotřebí odvést od vzpomínek na uvolněné Pražské jaro. Nastupující konzervativní zástupci Komunistické

strany Československa již v průběhu roku 1968 hledali způsob, jak vrátit média zpět do vlastních rukou (Bednařík, Jirák, Köpplová, 2011, s. 326). Mocenskou kontrolu médií komunistický režim prováděl prostřednictvím cenzurních úřadů. Za skutečným převzetím moci nad médii na počátku normalizace ale stály personální čistky ve veškerých mediálních institucích, kdy si sama komunistická strana do médií dosazovala vhodné kandidáty na dané pozice. Teprve v důsledku těchto čistek se média dostala opět pod kontrolu státní komunistické moci, která je mohla účelně využívat jako nástroj propagandy.

Nejvýraznější zásahy do struktury fungování systému vydávání periodického tisku se odehrály hned na začátku normalizace. Aby se režimu podařilo tištěná média mocensky stabilizovat, byl vedle personálních čistek vydán zákaz uveřejňování desítek titulů, což se nejvíce dotklo časopisecké produkce. Odpovědnost za otištěné informace nesli redaktoři, šéfredaktoři, případně vydavatelé tiskovin. Redaktoři si tak dávali velký pozor na to, co psali, aby se vyhnuli případným potížím. Šéfredaktoři a vydavatelé kontrolovali, zda je připravovaný obsah ideologicky nezávadný. Pokyny ohledně obsahového zaměření médií dostávali jejich zástupci na pravidelných poradách ÚV KSČ, která diktovala, co se v daném období musí či nesmí psát. Stanovena byla dokonce i míra publicity pro jednotlivé události. V případě porušení stranických nařízení byli odpovědní mediální zástupci postihováni. Oficiální mediální provoz byl řízen stranou. Šéfredaktoři různých významných periodik a ředitelé mediálních institucí museli být nejen aktivními členy KSČ, ale často paralelně s funkcí šéfredaktora působili i v nejvyšších stranických strukturách (Končelík, Orság, Večeřa, 2010, s. 208 – 212).

5.2 Rudé právo a jeho podoba ve sledovaném období (1969 – 1974)

Deník Rudé právo byl ústředním tiskovým orgánem Komunistické strany Československa, který byl poprvé otištěn 21. září 1920. Především v době komunistického Československa tento deník sehrával zásadní roli propagandistického nástroje mocenského režimu. 17. dubna 1969 Gustáv Husák při svém nástupu do funkce prvního tajemníka ÚV KSČ svým sdělením nepřímo oznámil nástup normalizace v médiích, když uvedl, že je potřeba, aby si KSČ zajistila rozhodující vliv na tisk, rozhlas a televizi. Bylo tedy nutné, aby strana ovládla veškeré redakce médií v zemi. 19. dubna 1969 došlo

k odvolání umírněného šéfredaktora Rudého práva Jiřího Sekery (Končelík, Orság, Večeřa, 2010, s. 213). Toho dne již na poslední stránce Rudého práva nalzáme uvedeno jméno komunistického šéfredaktora Miroslava Moce (*Rudé právo*, 1969, s. 8). Tímto krokem si vedení KSČ získalo deník zcela pod svou kontrolu. „*Po dubnových personálních výměnách v redakci se Rudé právo jako ústřední deník definitivně vrátilo na pomyslný vrchol mezi tištěnými médii – určovalo hlavní agendu, základní postoje k hodnocení událostí a jejich interpretaci. Ostatní deníky se musely této generální linii podřizovat*“ (Končelík, Orság, Večeřa, 2010, s. 213).

Deník Rudé právo vycházel denně od pondělí do soboty. Jeho rozsah nebyl ve sledovaném období (1969 – 1974) každý den totožný, nepravidelně se proměňoval a pohyboval se v rozsahu od čtyř do osmi stran, ve výjimečných případech i více. Nejčastěji ale nacházíme Rudé právo osmistranné.

Na titulní stránce nacházíme v její levé horní části titul *Rudé právo*, nad kterým je nápis *Proletáři všech zemí, spojte se!*. Levá část titulu je doplněna motivem vavřínového věnce před cihlovou zdí, uprostřed kterého je umístěn symbol srp a kladiva a dvou vlajek – první z nich je vlajka ČSSR, druhá není viditelná, pouze je znát, že tam jedna další vlajka je. Tento motiv byl na podzim roku 1970 doplněn ještě jedním dalším motivem – hvězdou, uvnitř které je vyobrazena hlava. Pod titulem dále najdeme nápis *Orgán ústředního výboru Komunistické strany Československa*, aktuální datum a den v týdnu, číslo výtisku, ročník a cenu. V roce 1973 dochází k přesunu motivů nad titul a doplnění motivem třetím – kruhovým útvarem, uvnitř kterého jsou zemědělské plodiny, srp, kladivo a pěticipá hvězda, spolu s nimi se nad titul přesouvá též den v týdnu a datum výtisku.

Titulní strana bývala věnována hlavním aktuálním tématům. Nacházíme zde informace o návštěvách různých státních delegací, o aktuálních otázkách domácího, mezinárodního i zahraničního dění, usnesení ze chůzí strany, pozdravné a soustrastné telegramy, *Dopis dne*, *Z reportérova zápisníku* nebo pro pondělní vydání typický *Rozhovor na pondělí*. Druhá strana výtisku navazuje na titulní stranu, nacházíme zde pokračování článků z předchozí strany a dále jsou zde zařazeny například rubriky *Dálnopisem*, *poštou*, *telefonem*; *Mezinárodní styky*, *Z černé kroniky*, *Světlem kultury a umění*, *Úvaha na tento týden*, *Předpověď počasí*, *Neděle na výstavě*, *Na patnáct minut*, *Komentujeme* nebo *Poznámky*. Třetí strana bývá věnována různým tématům. Někdy zde najdeme zahraniční tematiku jindy tematiku domácí s různými rozhovory či reportážemi z nejrůznějších míst

země, na této straně také bývají umístěny *Dopisy čtenářů*. Čtvrtá strana zpravidla patří inzerci. Pátá strana se zaměřuje na kulturní dění, je zde umístěna rubrika *Kultura*, někdy zde nacházíme *Četbu na pokračování*, *Soudničku* či *Glosu*. Strana šestá a strana sedmá se zpravidla věnují zahraničnímu dění, nacházíme zde kromě reportáží rubriku *Ze zákulisí*, *24 hodin v zahraničí* nebo *Na okraj*. V sobotním vydání se strana šestá proměňovala v rubriku *Kam za kulturou* a sobotní výtisk byl obohacen přílohou *Haló sobota*. Na poslední straně výtisku deníku nacházíme informace ze sportu.

Jak již bylo řečeno, všechny výtisky deníku nejsou totožného rozsahu, takže vždy nemusí přesně platit toto rozvržení. Vzhled Rudého práva se postupně proměňoval, takže i rubriky výše zmíněné se mohly objevovat na jiných místech výtisku Rudého práva, či úplně zmizet a být nahrazeny rubrikami jinými. V deníku nalézáme i velké množství obrazového materiálu. Bývají to většinou fotografie státníků, státních návštěv a různých delegací, dělníků, horníků, vědců či různých podniků a míst v Československu.

5.3 Obraz národnostních menšin a imigrantů v Rudém právu

Článků týkajících se národnostních menšin a imigrantů na území Československa v Rudém právu v počátcích období tzv. normalizace, konkrétně v prvních šesti letech tohoto období, tj. v letech 1969 – 1974, se vyskytuje relativně málo. Přesto však bylo nalezeno několik desítek článků, které se menšinovou a imigrantskou otázkou zabývaly. Jak již bylo uvedeno v metodické části práce, jednalo se celkem o 136 článků, z nichž se 12 věnovalo menšinové problematice v obecné rovině, 19 pojednávalo výhradně o Romech, 16 o Němcích, 34 o Polácích, sedm o Maďarech, čtyři o Ukrajincích a Rusínech, šest se věnovalo řeckým politickým migrantům, 11 vietnamským studentům a učňům a 27 dalším cizím národnostem, které se vyskytovaly na území Československa ve sledovaném období.

V následujících tabulkách jsou zaneseny kategorie, které se v člancích objevovaly nejčastěji, a jejich přibližná četnost výskytu. Většinou v člancích docházelo k prolínání dvou a více kategorií, takže jeden článek může spadat pod více kategorií současně. Články pojednávající o jednom jediném tématu byly spíše výjimkou. Z těchto důvodů počty kategorií neodpovídají počtům článků.

Tabulka č. 1

	Společenské a kulturní akce	Organizace a spolky	Vzdělání	Práce	Rozmístění	Počty
Romové	8	10	11	8	3	4
Němci	1	3	5	3	5	5
Poláci	16	14	7	24	7	7
Maďaři	2	4	1	7	5	1
Ukrajinci, Rusíni	3	5	-	1	3	1
Řekové	5	2	2	-	3	-
Vietnamci	4	-	10	3	8	7

Tabulka č. 2

	Postavení ve spol. a vztahy s většinou	Životní úroveň	Politika	Jazyk
Romové	9	12	4	5
Němci	6	-	4	4
Poláci	15	-	13	8
Maďaři	4	1	5	4
Ukrajinci, Rusíni	2	-	4	2
Řekové	2	-	5	2
Vietnamci	3	-	7	4

Zdroj: vlastní zpracování

Některé články se vyjadřují k obecné problematice vybraných skupin, některé podávají konkrétně zaměřené informace týkajících se jejich aktivity na území ČSSR ve zvoleném období. Tyto články bývají uváděny větším tučným titulkem, existují však i takové články, které takto výrazný titulek postrádají – jsou uvozeny titulkem psaným malým a nevýrazným písmem a jsou tedy snadno přehlédnutelné, konkrétní národnostní skupina v titulku bývá uváděna, ovšem ani toto není pravidlem a objevujeme i články uvozeny titulkem nejasným a zdánlivě nesouvisejícím s daným tématem. Nejčastěji články týkající

se těchto skupin nacházíme na druhé straně výtisku Rudého práva. Následující část bakalářské práce se bude zabývat obrazem těchto jednotlivých skupin, který je produkován na stránkách Rudého práva ve zvoleném období, tedy v prvních šesti letech tzv. normalizace (1969 – 1974). Nejprve je však nutno vysvětlit, jak tato práce zachází s označováním daných skupin osob.

Jedna z nejvýznamnějších právních úprav týkající se národnostních menšin, dle dobové terminologie tzv. národností, vznikla spolu s *Ústavním zákonem č. 144/1968 Sb., o postavení národností v ČSSR*. Tento zákon se vztahoval na práva národnostních menšin žijících na území Československa, hovořil o občanech polské, německé, maďarské, ukrajinské a rusínské národnosti. Zákonem mělo být zaručeno například vzdělání v mateřském jazyce, právo na vlastní tisk, kulturní a společenský rozvoj nebo zastoupení v zastupitelských orgánech, dále měl zajišťovat také zrovnoprávnění postavení národností, to vše ale pouze rámcově, mělo totiž dojít k vypracování dalších doplňujících zákonů, které by se menšinovou otázkou zabývaly konkrétněji, k tomu však až do roku 1991 nedošlo. V době tzv. normalizace se otázka národností téměř neřešila a některé z nich byly asimilovány do většinové společnosti (Petráš, 2013).

Označování jednotlivých skupin osob v této práci částečně vychází právě ze zmíněného zákona z roku 1968. Výše uvedené národnostní skupiny, které zákon zmiňoval, jsou nazývány jako národnostní menšiny. Problematictější se jeví označení Romů, kteří za národnostní menšinu oficiálně uznáni nebyli, vzhledem k jejich již dlouhodobému, tradičnímu usazení na území tehdejšího Československa a občasnému zařazování v člancích Rudého práva mezi tzv. národnosti, jsou v práci právě i Romové označováni jako národnostní menšina. Vietnamci a Řekové jsou v práci označováni jako imigranti, a to z toho důvodu, že vietnamští a řečtí obyvatelé neměli ve sledovaném období v ČSSR dlouhodobé, tradiční usídlení, na území Československa se objevovali teprve od padesátých let 20. století a většinou zde nežili trvale, Vietnamci se do ČSSR dostávali v rámci studií či pracovních příležitostí a případe Řeků šlo o politické migranty. Řekové se po opadnutí hrozby vraceli zpět do své vlasti, stejně tak se vraceli i Vietnamci po dosažení potřebného vzdělání.

5.3.1 Obraz tzv. národností (národnostních menšin) v Rudém právu

Rudé právo předkládá informace, které se obecně týkají národnostních menšin na území Československa. Národnostní menšiny jsou zde označovány jako tzv. národnosti. Toto označení se týká občanů polské, německé, maďarské, ukrajinské a rusínské národnosti a v některých případech také občanů „cikánského“ původu, kteří však nebyli oficiálně uznáni za národnostní menšinu. Ve vybraném periodiku se objevují články, které říkají, že socialistický internacionalismus je potřeba uplatňovat nejen navenek – ve vztahu k dalším socialistickým zemím, ale zároveň také uvnitř státu – ve vzájemných vztazích zde žijících národních celků českého a slovenského národa a ostatních tzv. národností žijících na území tehdejšího Československa. Nalezené články sdělují, že je v zájmu socialistického Československa, aby každý občan bez rozdílu národnosti považoval tuto zemi za svou vlast a svůj přirozený domov. V periodiku se dozvídáme také informace o tom, že v Československu od roku 1970 existovala Rada pro národnosti, která se měla zabývat konkrétními otázkami týkajícími se národností, například zabezpečení účasti příslušníků národností na rozvoji společenského a kulturního života, nebo například zabezpečení práv těchto skupin v oblasti školství a kultury. V českých zemích šlo o občany polské a německé národnosti, na Slovensku o maďarské, ukrajinské a rusínské občany.

Dále se například v souvislosti s uměním tzv. národností ze stránek deníku dozvídáme informace o existenci profesionálních divadelních scén, které hrály v jazycích těchto národnostních menšin žijících v Československu, jednalo se například o polskou scénu Těšínského divadla, Ukrajinské divadlo v Prešově či Maďarské divadlo v Komárně. Všechny tyto instituce měly podle informací obsažených v Rudém právu plnou podporu stranických a státních orgánů, které měly podporovat možnost kulturního vyžití všech občanů bez rozdílu národnosti. Nechybí ani strohé zmínky o vydávání knih a časopisů v ukrajinštině, polštině, maďarštině či němčině.

5.3.1.1 Obraz Romů na stránkách Rudého práva

V komunistickém Československu nebyli Romové oficiálně uznáni za svébytnou národnostní menšinu a ze strany státu byli po celou dobu podrobeni silné asimilační politice. Romové, v dobovém diskurzu označováni také jako Cikáni, byli vymezováni jako sociální skupina, kterou je nutné převychovat podle vzoru většinové společnosti. Dle této vize měla romská minorita postupně převzít zvyky a postoje majoritní československé

socialistické společnosti a ztratit tak své původní kulturní atributy. Světlou výjimku v životě této skupiny obyvatelstva (stejně jako tomu bylo například u německé menšiny) tvořilo demokratizující období tzv. Pražského jara, se kterým se pojí romské emancipační hnutí. V roce 1969 vznikla první oficiální romská organizace Svaz Cikánů-Romů, o které Rudé právo také informovalo. Cílem organizace bylo mimo jiné i prosadit uznání Romů coby uznávané národnostní skupiny. V roce 1973 však byla organizace komunistickým režimem zrušena a tyto snahy se tak nepodařilo prosadit. Změna tak nastala až po roce 1989.

Na stránkách Rudého práva se informace o této menšině dozvídáme prostřednictvím krátkých článků, které jsou mnohdy snadno přehlédnutelné, jak již bylo zmíněno výše. Články nejsou v mnoha případech uvozeny jasným ani výrazným titulkem. Častěji lze však nalézt články, u kterých by bylo na první pohled zřejmé, že se jejich obsah týká romské menšiny. V takových případech jsou k dispozici i rozsáhlejší texty, které pokrývají někdy téměř až čtvrtinu z celkového rozsahu strany periodika. Rudé právo podává převážně negativní obraz tohoto etnika, na kterém jsou vyzdvihovány úspěchy socialistického zřízení státu, který se o tuto skupinu občanů pečlivě stará. Nejvíce článků věnujících se romské menšině bylo otisknuto v období existence Svazu Cikánů-Romů, kdy měli samotní romští zástupci prostor k vyjádření svého postoje k tématům, která se jich dotýkala. Po zániku této organizace se počet článků ztelně snížil a sami Romové již neměli šanci se skrze deník k čemukoli vyjadřovat.

V člancích lze sledovat i samotné označování romské minority jak ze strany redakce (tvůrců článků mimo romskou komunitu), tak ze strany zástupců dané skupiny. Příslušníci romské menšiny zde sami sebe obecně označují jako Romy, v textech, ve kterých vystupují Romové, se označují také jako Cikáni. Ze strany redakce byli příslušníci romského etnika označováni v naprosté většině článků jako Cikáni. V některých člancích nalezneme také označení Cikáni-Romové či Romové, vždy však s velkým počátečním písmenem, což působí, jako by Rudé právo Romy skutečně chápalo jako uznávanou národnostní menšinu. Velice často, možná dokonce nejčastěji, ovšem byla nalezena i označení „*cikánští občané*“, „*cikánští spoluobčané*“ či „*občané cikánského původu*“, která od domnělého oficiálního uznání opět zrazuje.

Část článků, které se ve sledovaném tisku nacházely, patřily k textům demografického charakteru, které informovaly o počtech a rozmístění romského obyvatelstva v tehdejších

Československu. Například článek s názvem *V ČSSR žije 300 000 Cikánů* (1970) již svým titulkem sděloval údaje o počtu Romů, v jeho obsahu je dále dodáno, že Romové byli na území ČSR, kde byla přibližně třetina z celkového počtu, soustředěni především do Severočeského a Severomoravského kraje, na Slovensku pak žilo přibližně 200 000 Romů, zdůrazňován byl banskobystričský okres, kde žily 4 000 Romů. Tato informace byla Rudému právu sdělena přímo předsedou Svazu Cikánů-Romů Miroslavem Holomkem, který se zde k situaci skupiny vyjadřuje nejčastěji. V některých dalších člancích se například dočteme i to, že romská menšina byla charakteristická celkovým početním nárůstem a zvyšujícím se počtem příslušníků inteligence.

Velké množství textů se věnovalo různým aktuálním počínům Romů, především pak Svazu Cikánů-Romů, který byl první romskou organizací v Československu, jak již bylo řečeno výše. Díky této organizaci se Romové v Československu mohli vůbec poprvé v historii vyjádřit k problémům, které se jich dotýkaly. Svaz požadoval uznání Romů za národnostní menšinu a jejich náležité zastoupení v různých orgánech, pořádal pro romské občany sportovní utkání, různé besedy, rozvíjela se romská kulturní činnost atd. (Frydryšková, 2011).

V souvislosti s touto organizací se v Rudém právu sice objevovaly informace o jejích přípravách, ustanovení a existenci, nebyly však nijak zvláště rozsáhlé. Například komentář o ustavující konferenci svazu Cikánů-Romů *Konference Romů* (1970) pouze uváděl, že konference proběhla a tvořil tak jen malý nevýrazný článek, přestože pro danou skupinu se jednalo o velkou událost. Obdobně i v dalších případech se jednalo velice krátké články, které pouze opakovaly, že tento svaz existoval a co bylo jeho úlohou – stručně řečeno, zlepšování životní úrovně Romů a jejich postavení v československé společnosti. Asi nejvýraznějším článkem, který se týká Svazu Cikánů-Romů, byl *Rozhovor s předsedou přípravného ústředního výboru Svazu Cikánů-Romů: Cestou rovnoprávnosti z roku 1969*. Jednalo se o rozhovor s Miroslavem Holomkem, který v něm odpovídal na otázky Rudého práva, ve kterých hovořil o historii romského obyvatelstva – o útisku, diskriminaci, asimilačních tendencích i holocaustu, o tom, jak se dříve „cikánská otázka“ řešila bez nich samotných a oni byli považováni za pouhou masu, se kterou se manipuluje. Zmiňoval se o tom, že s rozvojem socialistické společnosti vznikl prostor pro řešení cikánské otázky, důležitým rysem je uvědomění a aktivita samotných Cikánů, kteří chtějí rozvíjet vlastní zájmovou organizaci – Svaz Cikánů-Romů. Vymezení Cikánů-Romů zde charakterizuje

jako specifickou, početnou, etnicko-sociální pospolitost, která je spjata určitými výrazně nepopíratelnými společenskými znaky – jako je jazyk, historický vývoj, odlišné fyzické i duševní rysy, způsob života atd. Zdůrazňuje, že se zatím jako společenská skupina neměli možnost výrazněji projevit, jejich rysy byly neustále znehodnocovány, aniž by byly společností blíže poznány. Zmiňuje, čeho by díky Svazu chtěli romští občané dosáhnout. Jak již bylo řečeno, ve zkratce šlo o zlepšení postavení romského obyvatelstva, upevnění jejich sebevědomí, vytváření předpokladů pro lepší soužití Romů s ostatními občany státu a tím upevňovat mezilidské vztahy, zvyšování socialistické angažovanosti romských obyvatel atd. Hovořil o přípravách ustavení svazu a o tom, že by veřejnost neměla svaz předem odsuzovat, ale naopak se ho snažit podporovat. Krátkých článků na podobné téma bylo nalezeno ještě několik, týkaly se snahy vzdělávat romské děti, vychovávat je k práci a spořádanému životu, zvyšovat kvalifikaci Romů a podobně, tento zájem měli podle otištěných informací sami Romové, někteří z nich vzdělání již byli a tím pádem mohli pomoci těm, kteří takové úrovně prozatím nedosáhli. Jak lze vidět, byly v tomto článku stále ještě zřejmé emancipační snahy této skupiny, které však byly záhy zničeny nastupující normalizací a zrušením zmiňované organizace v roce 1973. Co se týče zániku tohoto svazu, nebyly na stránkách Rudého práva ve zkoumaném období nalezeny žádné zmínky.

Vedle tématu Svazu Cikánů-Romů se lze v článku *Cikáni sami sobě* z roku 1970 dočíst také o tom, že Romové založili vlastní hospodářské zařízení – tzv. Butiker, které sdružovalo pracující, kteří působili převážně jako kopáči při výstavbách a rekonstrukcích vodovodů a kanalizací. Někdy nacházíme také články, ve kterých měli možnost k vyjádření přímo samotní Romové, ať už šlo o rozhovory týkající se Svazu, nebo dopisy, které romští občané zaslali do redakce Rudého práva. Dopisy jsou, jako naprostá většina čtenářských dopisů, pochvalné, děkovné – díky patří Rudému právu za jeho činy a za to, co otiskuje nebo byly směřovány prostřednictvím Rudého práva přímo straně, která toto periodikum poskytuje. V jednom konkrétním nalezeném dopise romského občana *Cikánská otázka u nás* (1969) se lze dočíst, že je vděčný za možnost ustavení Svazu Cikánů-Romů a děkuje za to, jaké výhody jsou Cikánům poskytovány socialistickým zřízením, na oplátku je tedy jejich povinností dobře pracovat.

Byly nalezeny také články již v tradičním asimilačním a rasistickém diskurzu, které prozrazují, že záměrem československé socialistické společnosti byla převýchova

romského obyvatelstva. Například text s názvem *Na dobré cestě* (1970), který byl otisknut přímo na titulní stranu deníku, popisuje rozdíly romských obyvatel od Čechoslováků. Uvedený článek začíná těmito slovy: „*Žijí mezi námi občané tmavší pleti, s černýma jiskrnýma očima – Cikáni. Jsou lidé, kteří se od nich štitivě odvracejí. A naopak mnozí jiní, snažící se pochopit jejich mentalitu a způsob života, kteří jim chtějí pomoci, aby se zařadili rovnoprávně do naší společnosti.*“ V článku se dále hovoří o „*cikánských dětech*“, které chodí do školy s ostatními „*necikánskými dětmi*“. Tyto děti údajně často propadají a málokdy vychodí celých devět let povinné školní docházky. „*Malý cikánek*“ má už od nástupu do školy různé problémy, za které sám nemůže – jsou to údajně různé návyky z domova a především neznalost vyučovacího jazyka, uvažuje v pojmech mateřského jazyka, kterým se dle článku výlučně mluví v 77% romských rodin. Musí se sám naučit potřebné výrazy odposloucháváním od „*necikánských dětí*“. Přímou se zde píše: „*Ve třídě či na ulici budí dojem, že nedává pozor, je nemluvný či málomluvný, nechce se učit a je opožděný – zatím řeči většinové společnosti plně nerozumí, málokdy se pochlubí znalostí svého jazyka, jako by se za něj styděl nebo se bál, ačkoli doma mezi sebou zatím jinak nehovořili.*“ V michelské škole jsou dle deníku romské děti mimo jiné učeny slušnému chování, kultuře oblékání, hygieně a správnému stravování – s tím vším jsou údajně v romských rodinách „*na štíru*“, z domova jsou romské děti podle článku zvyklé na nezdravá jídla jako například uzeniny a chléb se sádlem. Správným návykům se prostřednictvím svých dětí učí i samotní romští rodičové, kteří děti do školy vodí a chodí na rodičovské schůzky. Je zde vyzdvihována zásluha pečlivých učitelek: „*Učitelky své romské svěřence vychovávají s nadšením a za své úsilí jsou odměněny pohledem na šťastné cikánské děti.*“ Tento článek výhradně používá označení Cikán, je rasisticky laděný a prosazuje asimilaci Romů, která zlepší situaci skupiny a o kterou se postará socialistické zřízení. Článek obsahoval také fotografii malé romské dívky ve školní lavici (viz obrázek č. 1 v příloze).

Dalším příkladem článku s asimilačními tendencemi je článek s názvem *Stálá pozornost cikánským občanům* (1971), který informuje o tom, že nastala podstatná změna ve způsobu života Romů, čemuž přispělo především socialistické zřízení státu, díky němuž došlo ke zvýšení životní úrovně „*cikánského obyvatelstva*“. Autor článku si však zároveň stěžuje, že: „*Přes dosažené kladné výsledky probíhá však další socializace a postupná integrace cikánského obyvatelstva do společnosti pomalu.*“ Dále uvádí, že cílem národních výborů

oblastí, kde byl soustředěn větší počet Romů, by mělo být postupné vyrovnání sociálně ekonomické a kulturní úrovně života cikánských rodin.

Další články například podávají informace o tom, že mnohé „cikánské rodiny“ si již vybudovaly hezké bydlení, například v banskobystrickém okrese, a jejich způsob života se nijak neliší od způsobu života ostatních občanů, ale někteří Cikáni stále žijí v naprosto nevyhovujících bytových a sociálních podmínkách. Můžeme dále uvést další příklady článků s podobným zaměřením – *Aby z nich byli řádní lidé* (1973) mluví o tom, že Cikáni nedbají na školní docházku svých potomků a informuje o zřizování zvláštních zařízení pro pětileté romské děti, kde by se před vstupem do devítileté základní školy měly naučit většinový jazyk a základní potřebné návyky. O problematice vzdělanosti a výchovy cikánské mládeže informuje také článek *Učitelé o výchově cikánské mládeže* z roku 1974. O postupném zvyšování kulturní a sociální úrovně a začleňování romského obyvatelstva do „normálního“ života hovoří zase článek *Začít u dětí: K některým problémům cikánských rodin* (1973), u kterého byla otištěna také fotografie romského chlapce (viz obrázek č. 5 v příloze). Text *S cikánskými dětmi na rekreaci* (1973) zmiňuje, že třítydenní rekreace děti údajně naučila jíst příborem a správné hygieně. Pobyt, na jehož začátku byly děti odšívěny, byl hrazen z velké části národním výborem, rodiče zaplatili pouhých 50 Kčs a děti navíc dostaly nové oblečení a hygienické potřeby. Zmiňuje také, že jsou romské rodiny velice početné. Děti prý mluvily o tom, jak se jim stýská po sourozencích, kterých je mnohdy třeba i pět a jsou zvyklé spát v postelích společně. Na rekreaci byl údajně zpočátku pro děti nezvyk spát každý sám v jedné posteli. Vychovatelky doufají, že u dětí udrží alespoň zčásti správné návyky, které je na rekreaci naučily. Vyzdvihovalo bylo také to, že děti během tohoto pobytu přibraly na váze a vypadají spokojeněji. Úsilí vychovatelek je zde hodnoceno jako dobrý čin, který může mít mnoho následovníků.

Již z výše zmíněných textů je zřejmé, že Romové jsou často prezentováni jako narušitelé zavedeného socialistického pořádku. Například článek *Chtěli zastřelit svědka* (1970) popisuje, jak údajně několik Romů hrubě narušovalo soudní jednání. Po vykázání ze soudní síně měli na chodbě působit velký hluk. Po zásahu Veřejné bezpečnosti měly být u některých z nich nalezeny nože, dýky, břitvy a pistole. Šetření prý zjistilo, že měli tito narušitelé připravovat útok na jednoho ze svědků s úmyslem ho zastřelit, aby tak zabránili jeho svědectví. Opět jsou zde Romové označováni jako „občané cikánského původu“.

V uvedených člancích je jasně vidět, že socialistické Československo se v sedmdesátých letech 20. století opravdu výrazně snažilo o asimilaci romského obyvatelstva do majoritní československé společnosti a Rudé právo informovalo o těchto snahách svými články, ve kterých nezapomíná vyzdvihnout zásadní a záslužnou úlohu československého socialistického státu, který myslí jen a pouze na blaho svých občanů. Svě díky socialistickému zřízení skrze články Rudého práva posílají i samotní Romové.

Socialistický režim tehdy předpokládal, že bude romské obyvatelstvo snáz asimilováno, když budou Romům poskytnuty určité materiální výhody, například vyšší sociální dávky a přednostní přidělení bytů. Díky zvýšené materiální úrovni měla být asimilace Romů rychlejší a jednodušší (Frydryšková, 2011). Paternalistický přístup státu k této menšině měl být na stránkách Rudého práva také náležitě oceněn. Jak bylo možné vidět výše, byl to právě komunistický režim, který se snažil romské obyvatele vymanit z „jejich primitivnosti“ a vytvořit z nich „socialistické jedince“.

Z výše uvedených příkladů článků je znatelné, že romská menšina je v Rudém právu často prezentována negativně. Byly ale nalezeny i články, které se Romů zastávají a vyzdvihují jejich klady, ty jsou ovšem rovněž značně stereotypní – hovoří o Romech jako o zručných řemeslnících a talentovaných hudebnících. Například článek *Rom Bašavel, Gilavel'the Khelel: Rom hraje, zpívá a tančí* (1971) zařazený v kulturní rubrice, zdůrazňuje, že je romským spoluobčanům neprávem a bezdůvodně křivděno, jsou označováni tak, jak se sami neoznačují a nejspíše ještě v budoucnu budou těmto křivdám bohužel nějaký čas čelit dál. Hovoří o tom, že se tito obyvatelé hrdě označují jako Romové, mají pevné kořeny ve své čarokrásné lidové kultuře, mají vlastní inteligenci, odborníky a pedagogy. Podle článku jim jistě ale bude v budoucnu oporou komise vlády ČSR pro otázky cikánského obyvatelstva. Romové jsou zde prezentováni jako talentovaní hudebníci s velkým srdcem. Podle článku si v hudbě Romové vylévají svůj žal a tříští jí bolest nad svým smutným životem a minulostí. Vyzdvihuje romský folklor. Romové mezi sebou pořádají umělecké soutěže a hledají talenty. Poprvé v historii vstoupili do našeho hudebního dění, když uspořádali galakonzert, který je prezentován jako dík straně – jako dárek straně k oslavám jejího půlstoletého působení, muzikální výkony prý doslova zvedaly ze sedadel. Dále článek říká, že romská hudba je pro československou společnost velkým přínosem a měla by s ní do budoucna počítat a nechat se jí inspirovat.

Dalším příkladem kladné prezentace Romů nalézáme v kratičkém článku *Romů umění kovářské* (1972), který sděluje, že k novinkám prodejních výstav v Brně se přidaly kovářské výrobky Romů – kované svícny, rámy zrcadel, různé mříže a krbové nářadí a další, které budily od začátku výstavy značnou pozornost a měly veliký úspěch a vynesly vysoké tržby. Sděluje, že kovářské umění je úzce spjato s romskou historií. Výrobky jsou po právu ceněny a najdou své uplatnění i v moderních interiérech. Romský podnik díky výstavě přijal mimo jiné zakázku na vybavení cukrárny a vinárny. V takovýchto článcích jsou Romové prezentováni kladně a převládá v nich právě i označení Romové. Není jich však mnoho.

Obraz Romů v Rudém právu ve zvoleném období tedy není zcela jednotný. Povětšinou se články soustřeďují na snahy o asimilaci občanů romského původu do majoritní společnosti a její pozvolné úspěchy, o které se zasloužilo socialistické Československo, protože ČSSR je země, která dokáže přimět pracovat i „cikánské“ obyvatelstvo, a právě toto obyvatelstvo, které má dle deníku špatné návyky snad ve všech ohledech, od stravování a hygieny až po oblékání a chování a romské děti mívají většinou velmi špatný prospěch ve škole, je tedy potřeba socialistickým státem převychovat. Další skupina článků, která se zde objevuje v daleko menší míře, romské obyvatelstvo obhájí a vyzdvihuje jejich kladné, avšak často opět stereotypní, vlastnosti a schopnosti, zdůrazňují jejich kvality řemeslné a upozorňují na krásu jejich svébytné lidové kultury, která se nejvýrazněji prezentuje hudbou, tancem a romskou muzikálností, a dokonce některé z článků zmiňují, že v řadách romského obyvatelstva roste počet příslušníků inteligence. Na stránkách Rudého práva se objevují jak články psané bez zásahu Romů, tak články, ve kterých mají prostor k vyjádření samotní romští zástupci – například rozhovory a dopisy nebo alespoň v článcích nacházíme zdůraznění, že určité informace byly sděleny konkrétním romským občanem. Možnost vyjádření se k problematice, která se jich dotýkala, měli Romové v době existence své vlastní organizace – Svazu Cikánů-Romů, tedy v letech 1969 – 1973, po jejím zrušení byly v deníku otiskovány pouze články psány bez zásahu Romů.

5.3.1.2 Obraz Němců na stránkách Rudého práva

O Němcích, kteří byli v roce 1968 poprvé v historii uznáni za svébytnou národnostní menšinu a měli tak poprvé možnost vyjadřovat se k problematice, která se jich přímo dotýkala, se v Rudém právu dozvídáme převážně velmi strohé a spíše obecné informace.

V deníku nacházíme z větší části informace demografického charakteru. Rudé právo ve svých článcích zdůrazňuje značnou územní rozptýlenost obyvatel německé národnosti, pouze v jednadvaceti obcích měli Němci tvořit přes polovinu obyvatelstva, ve většině obcí tvořili méně než 10% z celkového počtu občanů. Nejpočetnějšími okresy, kde žili občané německé národnosti, měly být: Cheb, Karlovy Vary, Sokolov, Jablonec n. Nisou, Děčín, Chomutov a Teplice. Podle informací otištěných v Rudém právu však žila německá menšina ve více než 100 okresech. Tato územní rozptýlenost měla vést k růstu smíšených manželství a počet čistě německých sňatků v ČSSR ubýval. Podle průzkumu z roku 1965, který deník zmínil ve svém článku *Naše německá otázka* (1969), spolu ve smíšených manželstvích manželé hovořili v 75% pouze česky a děti přebíraly národnost českého partnera.

Otázku smíšených manželství a s nimi souvisejícími počty Němců na území Československa zmiňuje také článek s názvem *Podivné počty*, který byl otisknut v roce 1973. Text informuje o nejednotnosti počtu obyvatel německého původu na území ČSSR. Západoněmecký Červený kříž měl udávat počet obyvatel německého původu v ČSSR okolo 100 000, tento zdroj údajně zřejmě považoval za německé ženy i Češky, které se provdaly za německé muže. Oficiální československá statistika dle článku uváděla počet Němců žijících na území Československa kolem 87 000. Důvodem těchto odlišností měla být právě smíšená manželství, kdy je jeden z partnerů Čech a druhý Němec. Pro německou menšinu byl charakteristický vysoký věkový průměr – byla biologicky nejstarší národnostní skupinou v ČSSR, dále byl pro Němce typický celkový početní pokles, tuto informaci sdělují články týkající se menšinové problematiky obecně i konkrétní články zaměřené pouze na obyvatelstvo německého původu. Nutno dodat, že tyto informace o roztržitosti a asimilaci německé menšiny přispívaly komunistickému režimu, který na základě těchto dat např. neumožnil vznik německého menšinového školství, o které v době Pražského jara zástupci německé menšiny tolik usilovali, jak je uvedeno i dále (viz Kreisslová, Novotný 2015).

Další charakteristikou německých obyvatel měla být také vysoká zainteresovanost v průmyslu, podle článků tvořili německou menšinu z 83% dělníci a menší část obyvatel pracovala v zemědělství. V souvislosti se zaměstnáním se v deníku můžeme dočíst, že právě i Němci na území Československa pracovali na vysokých pozicích. Tomuto tématu věnuje pozornost článek *Soudí nás podle sebe* (1974), který německou menšinu zasazuje do kontextu problematických vztahů s Německou spolkovou republikou. NSR totiž údajně hlásala, že Němcům na území Československa nejsou přiznávána žádná práva. Rudé právo ČSSR v článku hájí tím, že vyzdvihuje příklad z chebského okresu, kde mělo údajně žít kolem na 4 000 občanů německé národnosti, z nichž 25 mělo zastávat funkce poslanců národních výborů, dalších 20 bylo členy různých komisí lidové správy a asi 60 zastávalo funkci v odborech. V chebských továrnách měli mnozí Němci pracovat jako mistři, vedoucí či pracovali i na vyšších hospodářských pozicích, které však už článek nezmiňuje. Deník se v tomto sdělení snaží vyzdvihnout internacionalismus uvnitř země: „*U nás, v socialistickém státě, neposuzujeme člověka podle toho, jakou řečí mluví, ale podle jeho odborných znalostí a lidského charakteru, podle toho, jaký je jeho vztah k práci, kterou vykonává, k závodu, ve kterém pracuje, k zemi, v níž žije. A podle toho je také oceňován. Zda ho odkojila česká či slovenská, německá nebo maďarská matka, to věru není v naší společnosti rozhodujícím měřítkem.*“

Stejně, jako tomu bylo u romské menšiny, měla německá minorita poprvé v historii možnost vyjadřovat se veřejně o tématech, které se jí týkaly. Myšlenky zřízení nejrůznějších sdružení a organizací se rodily v roce 1968 – v období uvolněného Pražského jara, čemuž věnovalo pozornost i Rudé právo. Deník informoval o působení Kulturního sdružení občanů ČSSR německé národnosti, který pořádal pro své členy různé kulturní akce a setkání, o jeho činnosti nebo například o různých názorech a vyjádřeních tohoto spolku, které byly samozřejmě vyjádřením souhlasu se socialistickým zřízením státu. Rudé právo předkládá i informaci o existenci týdeníku *Prager Volkszeitung*. Tyto informace přinesl například článek *Pozornost spoluobčanům německé národnosti* (1970), který se dostal přímo na titulní stranu deníku, a jeho část zněla takto: „*Kulturní sdružení občanů ČSSR německé národnosti, ustavené loni v červnu, má zatím 60 místních organizací s asi 6 000 členy – hlavně v severních, západních a středních Čechách, ale také v Jihomoravském kraji, na Moravě a několik jich je i na Slovensku. O činnosti a programu sdružení informovali v úterý jeho funkcionáři na svém prvním setkání s pražskými*

novináři. Sdružení plní všechny závazky plynoucí z členství v NF, uznává vedoucí úlohu KSČ a plně podporuje v duchu socialistického internacionalismu úsilí o rozvoj socialistické společnosti. (...) Německým spoluobčanům je určen týdeník Prager Volkszeitung, který od 1. ledna vydávají společně ÚV NF a sdružení.“

V člancích se často informovalo o vysokém stupni asimilace tohoto obyvatelstva. Informace o vzdělávání německých dětí zdůrazňují horší možnost zabezpečení výuky, právě kvůli územní rozptýlenosti této skupiny. Výuka německého jazyka byla tedy zabezpečena pouze v kroužcích, které byly utvářeny při minimálním počtu osmi zájemců. Podle Rudého práva řada dětí německé národnosti navštěvovala kurzy lidové školy jazyků, která organizovala zájezdy a exkurze do NDR, díky čemuž si tyto děti mohly osvojit hovorovou praxi. Řádná výuka německých dětí v jejich rodném jazyce tedy neexistovala, stát ji odmítal zřídit a jako důvod byla udávána právě územní rozptýlenost německého obyvatelstva.

Lze tedy shrnout, že periodikum o německé národnostní menšině na území tehdejšího Československa předkládá informace spíše obecnějšího, strohého rázu a pouze některé krátké články podávají stručné informace např. o existenci kulturních organizací této minority v Československu, většinou se ale nedozvídáme žádné konkrétní informace o aktuálním dění v rámci německé národnostní menšiny.

V souvislosti s Němci se však nedozvídáme informace pouze o Němcích, kteří na území ČSSR žijí trvale a tvoří zde národnostní menšinu. Nalezen byl také článek, který hovoří o německých pracovnících, kteří přijeli za prací z Německé demokratické republiky v rámci výměny pracovníků mezi těmito dvěma národy. *Mezi svými* (1974) hovoří o přátelství mezi českými a německými pracovníky, o tom, že se spolu skvěle dorozumí i přes jazykovou bariéru. Němečtí pracovníci se zde údajně setkávali pouze s ochotou, projevy přátelství vůči východoněmeckému národu. Češi projevovali spokojenost se svými schopnými a pracovitými německými přáteli. Text tak plně odpovídal pozitivnímu obrazu, které mělo Rudé právo o socialistické spolupráci mezi ČSSR a NDR produkovat. Zatímco občané NDR byli československými „bratry“, NSR a jejich obyvatelé zde vystupovali v roli imperialistů a revanšistů. A tak v Rudém právu lze najít například články, které se týkaly vyhoštění Němců z NSR z republiky. Tato sdělení se týkala většinou německých dopisovatelů, kteří působili na území ČSSR a měli údajně podávat do zahraničí zkreslené informace o dění v Československu. Vyhošťování nebyli pouze západoněmečtí

dopisovatelé, ale také studenti, kteří měli údajně schraňovat informace špionážního charakteru.

5.3.1.3 Obraz Poláků na stránkách Rudého práva

Poláci, jejichž rody byly na území Těšínska usazené již několik staletí, tvořili tradiční národnostní menšinu na území Československa. O polské národnostní menšině Rudé právo ve svých člancích ve zvoleném období 1969 – 1974 podává informace různého zaměření, ať už se jedná o rozmístění občanů polské národnosti na území ČSSR, jejich aktivity nebo o vztahy a soužití s většinovým obyvatelstvem, vždy o Polácích hovoří pozitivně. Tento pozitivní obraz byl dán především spřátelenou povahou obou tehdejších socialistických zemí – přátelstvím Československé socialistické republiky a Polské lidové republiky. Články pojednávaly jak o Polácích, kteří na území Československa žili trvale a tvořili zde oficiálně uznávanou národnostní menšinu, tak o Polácích, kteří se do Československa stěhovali jen na určitou dobu v rámci pracovní migrace. Polští pracovníci měli totiž výrazný podíl na stavbách uskutečňujících se na území ČSSR.

Z článků Rudého práva se dozvídáme, že občané polské národnosti jsou na území ČSSR soustředěni především do dvou okresů v pohraničí – Karviná a Frýdek-Místek, a je pro ně charakteristická vysoká průmyslová zainteresovanost, údajně kolem 63% představitelů polské menšiny na území Československa pracovalo jako dělníci. Naprostá většina článků věnujících se Polákům pojednává právě o stavbách, které zde úspěšně budovali. Články uvádí, že často právě díky přičinění Poláků dokázalo Československo dokončovat plánované výstavby ve stanoveném termínu a mnohdy dokonce v předstihu, jako příklad lze zmínit článek, který už samotným názvem říká vše, co je v něm obsaženo – *Polští stavbaři na Labi v předstihu* (1970). Články pojednávající o polské účasti v průmyslu, mnohdy zahrnovaly právě i zmiňované vztahy s dalšími skupinami obyvatel republiky, kteří v podnicích s Poláky spolupracovali, a hovoří i o tom, že jsou tyto lidé schopni velice rychlého zaučení, skvěle pracují a velmi dobře si rozumí se svými kolegy Čechy a Slováky. Například článek *O polských děvčatech v bardejovských závodech: Sbližuje je práce* (1970) chválí polské pracovnice, které přišly pracovat bez předešlých zkušeností přímo z domácností, které se rychle a kvalitně v podniku zaučily a jejich nadřizení si je nemohli vynachválit. Samotné pracovnice potvrdily, že je práce u pásu velice baví a jsou se svou prací spokojené a moc se jim líbí zde žít a pracovat. Článek zmiňuje i spokojené

soužití Slováků s Poláky a ukrajinskou menšinou na tomto území na Slovensku – vznikla mezi nimi údajně velmi silná přátelství a prý se od sebe nedali rozeznat, dokonce ani podle řeči, článek říká, že si zde za léta soužití totiž tyto národnostně odlišní lidé vytvořili jakési zvláštní společné nářečí. Autor článku tak vytváří bezkonfliktní obraz těchto spřátelených národů, které pojí společná existence v socialistickém bloku. Článků o práci Poláků na stavbách a v podnicích výrazně dominují, vždy v nich objevujeme spokojenost československého státu s touto jejich pracovní aktivitou a pomocí a podávají tedy jeden stejnorodý pohled na polskou menšinu na území ČSSR.

V případě dalších příkladů textů stejného zaměření lze zmínit jen jejich pouhé titulky, které jsou dosti výmluvné, a lze z nich snadno odvodit, o čem pojednávají – *Polští stavbaři naší chemii* (1970), *Sousedé nám pomáhají stavět: Významný přínos polských pracujících k rozvoji ekonomiky Severočeského kraje* (1971), *Pomoc polských stavbařů v severních Čechách: Sousedé nám pomáhají budovat elektrárnu, nové jezy na Labi a jiné důležité stavby* (1973), *Investice bez obdoby: 1,7 miliardy na výstavbu silnic v severních Čechách, vydatná pomoc slovenských a polských stavbařů* (1974), *Podíl polských stavbařů na rozvoji severních Čech: Pomáhají budovat elektrárnu, chemické provozy, jezy na Labi* (1974) nebo *Největší silo v republice* (1974).

Články o polské menšině však nejsou jen a pouze o jejich průmyslové angažovanosti, ale hovoří také o různých „radostnějších událostech“, například o nejruznějších oslavách či volném čase. Článek *Řád práce polským spoluobčanům* (1972) pojednává o oslavách vzniku kulturně osvětové organizace občanů polské národnosti žijících na území ČSSR – Polský kulturně osvětový svaz PZKO (Polski Związek Kulturalno Oświatowy), při této příležitosti byl PZKO udělen řád práce za záslužnou kulturně osvětovou a politickou činnost, jakož i za aktivní pomoc při upevňování internacionálních vztahů mezi československým a polským lidem. Dalším příkladem může být článek *Řád práce Glosu ludu* (1970), který opět informuje o oslavách a předání vysokého státního vyznamenání tomuto tisku občanů polského původu v ČSSR. Podobný obsah nalezneme i v článku *Výročí listu polských spoluobčanů* (1970), který však spíše rozšiřuje informace o *Glosu ludu*, který vycházel v Ostravě a byl určen pro československé občany polské národnosti žijící na Ostravsku především v okresech Karviná a Frýdek-Místek. Z dalších článků pojednávajících o oslavných a kulturních událostech bude stačit uvést pro příklad už jen

dva z mnoha nalezených, konkrétně postací opět již pouhé uvedení jejich názvů *Slavnosti Čechů, Slováků a Poláků* (1970), *Polsko v Praze* (1974).

Nejdelší nalezený článek věnovaný Polákům (opět tedy polským pracovníkům), jejich práci i radostem – *Malé Polsko v Československu* (1970) už jen stvrzuje údajnou spokojenost a radost Poláků ze života na území Československa. Hovoří o cukrovaru v Hrušovanech, v jehož širokém okolí se redaktori Rudého práva cítili jako v Polsku, všude okolo byla slyšet polština a byly vidět nápisy v polském jazyce. Ředitelem cukrovaru byl Čech, české vedení si vychvalovalo polské pracovníky, polští pracovníci si pochvalovali české vedení, spokojenost se spoluprací byla tedy opět oboustranná. Na výstavbě tohoto objektu se podílely asi dva tisíce polských dělníků, technických i hospodářských pracovníků, většina z nich se po odevzdání hotové práce opět hodlala navrátit zpět do Polska. V hrušovanském kině se pro polské pracovníky dvakrát týdně promítaly polské filmy, jednou do týdne se konala filmová představení v polském klubu a na filmy se společně dívali Poláci i Češi. Výjimkou nebyla ani česko-polská sportovní utkání, nejrůznější společné zábavy, nebo dokonce uzavírání smíšených česko-polských manželství. V souvislosti s polskými občany Rudé právo informovalo například i o polských volbách na území ČSSR, které se konaly v Jihomoravském kraji a v Severočeském kraji.

V souvislosti s koncentrací Poláků do jedné oblasti státu bylo celkem snadné řešit otázku vzdělávání polských dětí v mateřském jazyce. Informace ohledně tohoto tématu poskytl článek *Výuka dětí polské národnosti vyřešena* (1969), především pak *Společná práva, ale i odpovědnost: Několik poznámek k národnostní otázce* (1971), který informoval právě i o polském vzdělávání. Sděluje, že na Ostravsku byly díky větším počtu polských rodin samostatné mateřské školy s polskými vychovatelkami a učitelkami, polské základní školy, ve kterých byly děti vzdělávány v polském jazyce, existovaly také polské paralelní třídy na gymnáziích a středních odborných školách. Rudé právo v roce 1974 informovalo také o tom, že se každoročně na slovenských vysokých školách vzdělávalo kolem 40 polských chlapců a dívek, většinou na Vysoké škole zemědělské, zejména na fakultě chovatelství a agronomie.

Obraz Poláků produkovanán na stránkách Rudého práva ve zvoleném období je tedy jednotný, kladný a hovoří o tom, že na území socialistického Československa společně spokojeně žili Češi, Slováci i Poláci. Články sdělují pozitivní informace jak o polské

menšině žijící zde trvale, tak o Polácích, kteří na území ČSSR přijížděli pouze v rámci internacionální pomoci na nejrůznějších velkých stavbách a v dílnách. Periodikum informuje především o polské účasti na průmyslu. Nechybí ale ani články hovořící o volném čase a spokojeném soužití polského a československého obyvatelstva na území ČSSR, nebo o vzdělávání polských dětí. Jak již bylo řečeno, naprostá většina článků se zaměřovala na práci Poláků v ČSSR. Byly nalezeny texty jak od redaktorů novin, tak i články, ve kterých se k tématu vyjadřují samotní představitelé Poláků pobývajících na území tehdejšího Československa. V člancích nechyběly ani fotografie polských zástupců (viz obrázky č. 2 a č. 6 v příloze).

5.3.1.4 Obraz Maďarů na stránkách Rudého práva

Další národnostní menšinou s dlouhodobou tradicí svého usídlení na území Československa je minorita maďarská. Ohledně územního rozšíření maďarské národnostní menšiny v Československu byly v Rudém právu zjištěny informace o jejím poměrně kompaktním osídlení – na jihu Slovenska. Pro maďarské obyvatelstvo v ČSSR byla typická spojitost především s lesnictvím a zemědělstvím. Na rozdíl od německé menšiny se o té maďarské dozvídáme většinou velice konkrétní informace. Informace obecnějšího charakteru ohledně Maďarů nacházíme většinou pouze jako zmínky v člancích, které se týkají jiných národnostních menšin, nejvíce při srovnávání jejich územní rozptýlenosti či koncentrovanosti.

Byly nalezeny články, které mají za úkol podporovat myšlenku internacionalismu uvnitř československého státu. Konkrétně články týkající se Maďarů sdělují, že jih Slovenska odlišná národnost místní obyvatelstvo (Slováky a Maďary) nerozděluje, naopak zde tyto dvě národnostně odlišné skupiny žijí v naprostém souladu. Toto stanovisko sdělují například články: *Národnost nás nesmí rozdělovat* (1970), *Bratrské sousedství* (1973) nebo také *Rozhovor na pondělí: Manifestace jednoty* (1971), ve kterém je zdůrazňována jednota, shoda jednání a myšlení všech komunistů bez ohledu na jejich národnost. Sám maďarský zástupce Rudému právu v rozhovoru sdělil: „Všichni mí spoluobčané žijící na jihu Slovenska mají rádi svou vlast a poctivě pracují pro tuto zem, ať už jsou slovenské, maďarské, ukrajinské nebo jakékoli jiné národnosti.“ Zdůrazňováno je opět i to, že národnost jih Slovenska nerozděluje, naopak se zde žije v naprostém souladu Slováků a Maďarů.

Články informující o aktivitě maďarské národnostní menšiny především sdělují stanoviska této menšiny ve vztahu ke státnímu zřízení – informují o tom, že Maďaři plně podporují politiku komunistické strany a Rudé právo v souvislosti s tím dále informuje například o konání tradičních slavností písní a tanců maďarských pracujících, o existenci maďarských uměleckých souborů a podobně. Veškeré tyto informace jsou shrnuty například v článku *Maďarští spoluobčané podporují politiku KSČ* z roku 1971, který se objevil přímo na titulní straně deníku.

Obraz maďarské menšiny na stránkách Rudého práva je velice konkrétní. V článcích většinou vystupují samotní představitelé maďarské národnostní menšiny, kteří propagují svou podporu KSČ. Rudé právo informuje o konkrétních událostech konaných maďarskou menšinou a cituje vyjádření Maďarů, nebo otiskuje rozhovory s nimi.

5.3.1.5 Obraz Ukrajinců a Rusínů na stránkách Rudého práva

Předchůdci východoslovenských Ukrajinců a Rusínů se na území Československa dostávali již v 7. – 8. století. Oficiální status národnostní menšiny Ukrajinci získali po 2. světové válce, čímž získali prostor pro prezentaci své kultury. Článků věnujících se pouze Ukrajincům a Rusínům na stránkách Rudého práva ve zvoleném období nebylo nalezeno mnoho, byly to pouze následující čtyři: *Blahopřání do Prešova ukrajinským umělcům* (1971), *Blahopřání do Prešova* (1971), *Svátek ukrajinské kultury* (1971) a *Řád práce svazu ukrajinských spoluobčanů* (1972). Například informace o jejich rozmístění se dozvídáme spíše z článků věnujících se jiným menšinám nebo v článcích pojednávajících o tzv. národnostech obecně, kde jsou většinou zmiňovány všechny národnostní menšiny ČSSR. Články tedy poskytují údaje o rozmístění Ukrajinců a Rusínů, i konkrétní sdělení týkající se aktivit obou skupin. Rudé právo informuje o zemědělské a lesnické orientaci těchto menšin a jejich rozmístění, které je soustředěno na východní Slovensko, konkrétně do dvou okresů a údajně tvořili nadpoloviční většinu obyvatel ve 45 obcích.

Pokud se v deníku píše striktně pouze o Ukrajincích a Rusínech, pak je to jen v souvislosti s jejich uměleckou vyspělostí a pořádáním kulturních akcí. Byly nalezeny články gratulující Ukrajincům-Rusínům k výročí založení Ukrajinského národního divadla, nebo k výročí Poddukelského ukrajinského lidového souboru, či sdělení o předání Řádu práce svazu ukrajinských spoluobčanů – při výročí založení Kulturního svazu ukrajinských pracujících v Československu. V článcích je oceňována umělecká a kulturně osvětová

činnost Ukrajinců a Rusínů při rozvoji kultury východního Slovenska i celé československé kultury. Na stránkách Rudého práva dále získáváme informace o některých uskutečněných slavnostních akcích těchto národnostních menšin, které jsou konané především v Prešově. Rudé právo od sebe tyto dvě menšiny znatelněji neodlišuje, spíše je prezentuje jako jednotnou skupinu.

5.3.2 Obraz imigrantů na stránkách Rudého práva

Až do roku 1989 byla imigrace do Československa přísně kontrolována a československá společnost byla poměrně uzavřená. Běžně měli lidé příležitost setkat se s někým, kdo se narodil v zahraničí, jen zřídka. Taková setkání byla značně ovlivněna sociálně a prostorově. Například univerzitní studenti měli možnost setkání se zahraničními studenty, dělníci v továrnách například s vietnamskými spolupracovníky, kteří přicházeli do Československa (Hořavová, 2003, s. 19).

Rudé právo se ve svých článcích zmiňuje nejčastěji o studentech z Vietnamu a o politických migrantech z Řecka. Obě tyto skupiny se do Československa začaly poprvé dostávat v padesátých letech 20. století. Vietnamci v rámci pracovní migrace a studií, Řekové do ČSSR imigrovali z politických důvodů, ať už šlo o občanskou válku v Řecku v letech 1946 – 1949 nebo o období 1967 – 1974, která je nastíněna níže.

5.3.2.1 Obraz Řeků na stránkách Rudého práva

O Řecích, kteří z politických důvodů opustili Řecko – z důvodu ovládnutí státu vojenskou diktaturou (juntou), která vládla v Řecku v období 1967 – 1974, se na stránkách Rudého práva dozvídáme o emigraci některých Řeků, kteří se rozhodli usadit právě v socialistickém Československu. Jsou předkládány informace o aktivitě těchto emigrantů, jako je například zakládání politicko-osvětových výborů, které se mají zabývat veškerými problémy řeckých politických emigrantů, informace o konání oslav výročí řecké revoluce z roku 1821, kterou si Řekové připomínají jako výročí boje za svobodu, demokracii a nezávislost. Dále byly nalezeny informace o protestech Řeků v ČSSR proti věznění řeckých vlastenců v Řecku. O zmíněných tématech informovaly například články: *Aktivita řeckých emigrantů v ČSSR (1970)*, *Boj za spravedlivou věc trvá: Řečtí vlastenci vzpomněli významného výročí (1970)*, *Protest z Ostravy proti věznění vlastenců v Řecku (1970)*.

Veškeré aktivity těchto Řeků mají podporovat boj řeckého lidu proti diktátorskému režimu v Řecku.

Dalším příkladem takové informace je sdělení o konání konference komunistické mládeže Řecka (*Konference komunistické mládeže Řecka z roku 1971*), která byla ponejvíc soustředěna v severomoravských okresech. Při konferenci synové a dcery řeckých politických emigrantů mimo jiné děkovali za podporu, jakou má řecký lid v zemích socialistického tábora. V deníku byl kromě zmíněných článků nalezen také dopis od Řeka žijícího v Československu nazvaný *Hledali štěstí* (1969), ve kterém Řek vyzdvihuje výhody socialistického zřízení a staví do protikladu příběh svého známého, který emigroval do Ameriky a je tam údajně velice nešťastný a s láskou vzpomíná na život v Československu – v socialistické zemi. Pisatel tvrdí, že každý by si měl vážit toho, že může žít právě v takové zemi, jakou bylo socialistické Československo.

Obraz Řeků na území Československa na počátku sedmdesátých let je tedy konstruován krátkými články zabývajícími se aktivitou Řeků v ČSSR, která spočívala v boji proti řecké vojenské diktatuře a v podpoře řeckých občanů, kteří zůstali v Řecku.

5.3.2.2 Obraz Vietnamců na stránkách Rudého práva

Vietnamci se organizovaně a ve větším počtu začali do Československa dostávat v padesátých letech 20. století, kdy do ČSSR začali migrovat za účelem získání vzdělání a odborné praxe. Na základě mezivládních dohod do Československa přijížděli žáci odborných průmyslových škol, studenti vysokých škol, praktikanti i pracující a dělníci za účelem vyškolení (Šišková, 2001, s. 103).

Vietnamci jsou v Rudém právu prezentováni jako schopní pracovníci a nadaní studenti či praktikanti, kteří se přijíždějí vyučit do ČSSR různým odborným profesím. Rudé právo svými články informuje o tom, jak moc jsou zde vietnamští občané spokojeni. Přes prvotní strasti, které jim připravilo pro ně nezvyklé počasí, nebo neznalost jazyka, který se naučí teprve postupem času, si zde Vietnamci údajně vždy zvyknou a nakonec si z Československa odváží cenné zkušenosti, kvalifikaci a přátelské vztahy s místními lidmi, kteří je zde vždy znovu rádi uvítají. Vietnamci jsou v člancích prezentováni jako skromní a schopní lidé, kteří se s chutí snaží získat co nejvíce vědomostí a zkušeností a velice rychle se učí novým věcem – rychleji, než je tomu u československých mladých dělníků. A sami Vietnamci si na druhé straně chválí vedení svých mistrů, kteří je vše kvalitně naučili.

O zmíněných tématech studia, vyučení a práce hovořily například následující vybrané články: *Odvážejí si kvalifikaci: Mladým Vietnamcům se ve vsetínské Zbrojovce líbilo* (1970), *Nové studijní středisko pro vietnamský dorost, Velvyslanec VDR na Ostravsku* (1970), *Byli jako doma* (1971), *Dělnické přátelství Praga – Vietnam* (1972), nebo *Z vietnamských front do odborných učilišť: V Jimlíně středisko pro přípravu dělnických kádrů z VDR* (1974).

Rudé právo v analyzovaném období (1969 – 1974) velice často informovalo o právě probíhající válce ve Vietnamu, přičemž Vietnamu projevovalo svými články velkou podporu a solidaritu s vietnamským lidem. V souvislosti s podporou Vietnamu v bojích proti Americe byl nalezen dopis vietnamského studenta žijícího v ČSSR – *Děkujeme za vřelá slova* (1972), ve kterém děkuje za podporu Československa – za obrovskou podporu, pomoc a solidaritu, kterou cítí ze strany vedení i obyvatel tohoto státu. V souvislosti se sympatiemi k vietnamskému lidu byl nalezen i dopis napsán ze strany občanky ČSSR – *Šťastnou cestu do Vietnamu* (1974), ve kterém čtenářka deníku zdůrazňuje, že Vietnamci se v Československu těší velkým sympatiím, sděluje, že se ve své obci s vietnamskými uční setkávala a mnozí známí s Vietnamci pracovali při praktické výuce v montážních halách či dílnách, zdůrazňuje, že občané ČSSR odsuzují americké útoky ve Vietnamu a statečný vietnamský lid má „naši plnou podporu“. Sděluje také, že na rozloučenou vietnamským učňům uspořádalo odborné učiliště n. p. Tatra malou slavnost, při kterém proběhlo i srdečné loučení s těmito Vietnamci.

Obraz Vietnamců je tedy tvořen články, které pojednávají o jejich vzdělávání a praxi získávané v Československu. V člancích často hovoří samotní vietnamští uční, kteří se v Československu vzdělávali a po tuto dobu zde žili. Nechybí často ani fotografie konkrétních vietnamských učňů (viz obrázek č. 3 a obrázek č. 4 v příloze).

5.3.2.3 Obraz příslušníků dalších cizích národností na stránkách Rudého práva

O tom, že se na území tehdejšího Československa pohybovala celá řada osob různých národností, cizinců informovaly nejrůznější články Rudého práva zařazované v různorodých rubrikách. Nalézáme je jak v černé kronice, tak i na dalších místech deníku.

Bylo nalezeno větší množství článků, které se týkaly zahraničních dopisovatelů a jejich údajné protistátní činnosti, kdy svými informacemi poskytovaných do zahraničí, měli

poškozovat zájmy a jméno ČSSR. V této souvislosti byly publikovány články, které informovaly o vyhoštění těchto zahraničních pracovníků ze země. Týkaly se pochopitelně zejména pracovníků ze západního kapitalistického světa, nejvíce Američanů, Britů, Švýcarů nebo již zmiňovaných západoněmeckých dopisovatelů či Rakušanů.

Článků informujících o tom, že se na našem území vyskytovali Jugoslávci, bylo nalezeno hned několik. Informace v nich obsažené byly velice různorodé. Šlo například o sdělení, že došlo k vloupání do bytu Jugoslávce, informace o volném prodeji jugoslávského tisku na území ČSSR, nebo o účasti jugoslávských občanů na různých stavbařských pracích. Informace o stavbařských pracích zmínily například také účast Bulharů, Kubánců, Mongolů a dalších cizích státních příslušníků.

Zprávy o výskytu některých dalších národností v Československu předkládají také například články, které se zmiňují o studentech přijíždějících studovat na československé školy ze zahraničí. Díky těmto článkům se dozvídáme, že se na území ČSSR v počátcích sedmdesátých let objevovali například Arabové, Afričané, Indonésané, studenti z Latinské Ameriky, Chilané, Kypřané, Makedonci a mnozí další. O těchto skupinách ale většinou deník nepodává bližší informace, pouze je okrajově zmiňuje například v souvislosti s celostátními prvomájovými oslavami. Jako příklad lze uvést část článku *Široký a radostný lidský proud...* (1972): „*Nejen z úst pražských pracujících, ale i z řad zahraničních studentů často zaznívalo heslo pronášené nezvyklou češtinou: Ať žije KSČ! Tato slova volali Arabové, Afričané, Indonésané, chlapci a děvčata z Latinské Ameriky (...).*“

6 Zhodnocení výsledků

Zjištěný obraz menšin a imigrantů v Československu v deníku Rudé právo ve zvoleném období, tj. v letech 1969 – 1974 je následující. Obraz romské menšiny v Rudém právu není zcela jednotný. Dominují však články, které se soustředí na snahy o asimilaci Romů do majoritní společnosti a její pozvolné úspěchy, o které se zasloužilo socialistické zřízení státu, neboť ČSSR je země, která dokáže přimět pracovat a mít výborné studijní výsledky i „cikánské“ obyvatelstvo, a právě tito občané, kteří mají dle deníku špatné návyky snad ve všech ohledech, je zapotřebí socialistickým státem převychovat. Druhá skupina článků, která se v deníku objevuje, však ale v daleko menší míře, romské obyvatelstvo obhajuje a vyzdvihuje jejich kladné, často opět stereotypní, vlastnosti a schopnosti. Tyto texty zdůrazňují řemeslné kvality Romů a upozorňují na krásu svěbytné lidové kultury, která se nejvýrazněji projevuje krásnou hudbou, tancem a romskou muzikálností. Některé z článků dokonce zmiňují, že v řadách romského obyvatelstva roste počet příslušníků inteligence. Na stránkách Rudého práva se objevují jak články psané bez zásahu Romů, tak články, ve kterých mají prostor k vyjádření samotní romští zástupci – například rozhovory a dopisy zaslané do redakce Rudého práva, které deník následně otiskl. Možnost vyjádření se k problematice, která se romské menšiny dotýkala, měli romští občané v době existence své vlastní organizace – Svazu Cikánů-Romů (v letech 1969 – 1973), po jejím zrušení byly v deníku otiskovány již pouze články redaktorů Rudého práva.

Ohledně německé menšiny poskytuje Rudé právo většinou velmi strohé a spíše obecné informace, ve kterých jsou stejně jako u romské minority znatelné asimilační tendence. Bývají zmiňována například smíšená česko-německá manželství, která podporují asimilaci, v rámci těchto manželství se údajně hovoří ve většině případů výhradně česky a děti mají přebírat národnost českého rodiče. Deník otiskl několik článků, ve kterých informuje o početním poklesu Němců na území ČSSR a jejich vysokém věkovém průměru. V souvislosti se vzděláním autoři článků neustále opakují, že zajištění vzdělávání dětí německého původu v jejich mateřském jazyce naráží na značné obtíže v souvislosti se značnou územní rozptýleností občanů německé národnosti a tak byly německé děti mateřskému jazyku vyučovány pouze v rámci kroužků, čímž je opět propagován obraz asimilované komunity.

Poláci na území ČSSR jsou v deníku stereotypně prezentováni jako velmi pracovitá skupina obyvatelstva, která československému státu napomáhá k dosahování stanovených

cílů především ve výstavbě. O Polácích deník hovoří pouze kladně a zdůrazňuje i jejich velmi dobré vztahy s většinovým obyvatelstvem i dalšími národnostními skupinami. Články sdělují pozitivní informace jak o polské menšině žijící zde trvale, tak o Polácích, kteří na území ČSSR přijíždějí pouze v rámci internacionální pomoci na nejrůznějších velkých stavbách a v dílnách. Převažují informace týkající se pracovního nasazení, opomíjeny však nejsou ani společenské a kulturní události, kterých se vždy v přátelském duchu kromě Poláků účastní také Češi a Slováci.

O maďarské menšině periodikum informuje v souvislosti s jejím politickým přesvědčením, kdy je kladen důraz na spolupráci všech komunistů, a dále v souvislosti s její kulturní činností. V článcích týkajících se maďarské menšiny je často zdůrazňováno především to, že tato národnostní menšina žije na jihu Slovenska bok po boku se Slováky a tyto dvě národnostně odlišné skupiny si spolu velice dobře rozumí a odlišná národnost je nerozděluje.

Kulturní a umělecká činnost je vyzdvihována také u menšiny Ukrajinců a Rusínů, kdy Rudé právo tyto dvě skupiny oceňuje za jejich přínos v rozvoji kultury ČSSR. Hovoří o nich však jen velmi málo a prezentuje většinou Ukrajince a Rusíny jako jednu homogenní skupinu obyvatel.

Řečtí imigranti jsou v Rudém právu prezentováni, jako bojovníci za svobodu a zastánci vězněných vlastenců v Řecku v nelehkém období, kdy jejich zemi ovládá diktátorský vojenský režim. Deník sděluje také řadu informací o tom, že Řekové podporují politiku KSČ. Vietnamští imigranti jsou zase charakterizováni jako velice schopní, pracovití a učenliví lidé, kteří se přijíždí do Československa vyučit, vystudovat a získat cenné pracovní zkušenosti, mají velice kladné vztahy s Čechy a Slováky, kteří Vietnamce vnímají velmi kladně a projevují jim své vřelé sympatie.

O dalších cizích státních příslušnících se deník sice zmiňuje, ale neposkytuje žádnou jejich hlubší charakteristiku. V některých případech byly otisknuty příběhy konkrétních jedinců, které však v konečném důsledku pouze deklarují podporu a souhlas s politikou KSČ, neodmyslitelnost socialismu v Československu a odpor ke všemu kapitalistickému.

Rudé právo se v analyzovaném období (v letech 1969 – 1974) ve svých článcích snaží vyzdvihovat internacionální tendence a hovoří o rovnosti a přátelství všech občanů pobývajících na území tehdejší Československé socialistické republiky. Především na příkladu romské menšiny lze však ukázat, že tato „rovnost“ je podmíněna asimilací.

Významnou roli v socialistické československé společnosti hraje především práce a podpora politiky Komunistické strany Československa. Jak již bylo zmíněno, mají v některých případech v člancích prostor k vyjádření samotní zástupci daných skupin. Tento prostor je jim poskytnut především proto, aby skrze periodikum veřejně pochválili socialismus, aby poděkovali za možnosti, jaké jim toto socialistické zřízení ochotně poskytuje a aby projevíli podporu komunistické straně atd. Je téměř jisté, že pokud by takovéto sdělení jejich vyjádření neobsahovalo, nebo by bylo dokonce v rozporu s ním, nemuseli bychom článek v deníku vůbec nalézt.

7 Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo zjistit, jaký obraz národnostních menšin a imigrantů na území Československa v období tzv. normalizace byl produkován v komunistickém deníku Rudé právo. Byl zjišťován obraz menšiny Romů, Němců, Poláků, Maďarů, Ukrajinců a Rusínů, z imigrantů pak obraz Řeků a Vietnamců. Obraz těchto národnostně odlišných skupin byl vytvořen na základě kvalitativní obsahové analýzy článků týkajících se národnostních menšin a imigrantů, které se v periodiku objevily v letech 1969 – 1974.

Tato bakalářská práce se opírala o teoretická východiska týkající se především médií, která jsou činitelem silně ovlivňujícím postoje a názory členů společnosti, ve které působí, zvláště jedná-li se o masová média. Média dokáží svými obsahy ovlivňovat například i postoj společnosti vůči různým skupinám osob, například právě vůči národnostním menšinám či imigrantům, kteří do země přichází ze zahraničí. Pojednáno bylo kromě médií také o problematice propagandy, o sociální konstrukci reality či jazyku a jeho mocenském využití v totalitárních režimech.

Výzkumná část bakalářské práce se zaměřovala na konstrukci obrazu národnostních menšin a imigrantů na území Československa ve vybraném periodiku ve zvoleném období. Pro zjištění tohoto obrazu byla zvolena metoda obsahové analýzy textu, kdy byly zkoumány jednotlivé výtisky Rudého práva, které jsou dostupné v digitalizované podobě na webových stránkách Ústavu pro českou literaturu AV ČR. V deníku byly vyhledávány články zabývající se problematikou národnostních menšin a imigrantů a to konkrétně v období od roku 1969 do konce roku 1974. Práce se zaměřila na to, jak jsou v daném tisku vyobrazované národnostní menšiny a imigranti, kteří v daném období žili na území tehdejšího Československa.

V případě Romů a Němců byl v člancích prosazován převážně asimilační diskurz, přičemž v případě Romů byly některé články dokonce i rasisticky laděné. U národnostních menšin z východního bloku byl produkován pozitivní obraz „přátel“ a výborných pracujících, díky jejichž skvělé práci socialistické Československo vzkvétalo. Byly též sledovány dvě skupiny imigrantů – Řeků a Vietnamců. Řekové byli popisováni jako odhodlaní bojovníci za svobodu a v případě Vietnamců byl opět konstruován obraz výborných pracovníků.

8 Seznam použitých zdrojů

Literatura

- ALLPORT, Gordon. *O povaze předsudků*. Praha: Prostor, 2004. 560 s. ISBN 80-7260-125-3.
- BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan, KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011. 448 s. ISBN 978-80-247-3028-8.
- BERGER, Peter L., LUCKMANN, Thomas. *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. 214 s. ISBN 80-85959-46-1.
- DUBSKÝ, Josef, MURDZA, Karol, URBAN, Lukáš. *Masová komunikace a veřejné mínění*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2012. 240 s. ISBN 978-80-247-7455-8.
- FIDELIUS, Petr. *Řeč komunistické moci*. Praha: Triáda, 1998. 224 s. ISBN 80-86138-03-8.
- FTOREK, Jozef. *Public relations jako ovlivňování mínění: jak úspěšně ovlivňovat a nenechat se zmanipulovat*. 3. vydání. Praha: Grada Publishing a.s., 2012. 224 s. ISBN 978-80-247-7638-5.
- GOFFMAN, Erwing. *Stigma*. Praha: SLON, 2003. 167 s. ISBN 80-86429-21-0.
- HOŘAVOVÁ, Barbora (ed.). *Nečitelní cizinci: jak se (ne)píše o cizincích v českém tisku*. Praha: Multikulturální centrum, 2003. 94 s. ISBN 80-239-1137-6.
- JIRÁK, Jan, KÖPPLOVÁ, Barbara. *Média a společnost: stručný úvod do studia médií a mediální komunikace*. Praha: Portál, 2003. 208 s. ISBN 80-7178-697-7.
- KONČELÍK, Jakub, ORSÁG, Petr, VEČEŘA, Pavel. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010. 344 s. ISBN 978-80-7367-698-8.
- KOUKOLÍK, František. *Mocenská posedlost*. Praha: Karolinum Press, 2010. 278 s. ISBN 978-80-246-2355-9.
- KREISSLOVÁ, Sandra, NOVOTNÝ, Lukáš. *Kulturní život německé menšiny v České republice*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Právnická fakulta, 2015. 170 s. ISBN 978-80-87975-32-9.
- LIPPMANN, Walter. *Veřejné mínění*. Praha: Portál, 2015. 336 s. ISBN 978-80-262-0939-3.

- MIČIENKA, Marek, JIRÁK, Jan a kol. *Základy mediální výchovy*. Praha: Portál, 2007. 296 s. ISBN 978-80-7367-315-4.
- NOVÝ, Ivan, SCHROLL-MACHL, Sylvia. *Interkulturní komunikace v řízení a podnikání: česko-německá*. Praha: Management Press, 2015. 168 s. ISBN 978-80-7261-298-7.
- O 'DONNELL, Victoria, JOWETT, Garth S. *Propaganda & Persuasion*. Sixth edition. Los Angeles: SAGE Publications, 2014. 480 s.
- REIFOVÁ, Irena a kol. *Slovník mediální komunikace*. Praha: Portál, 2004. 328 s. ISBN 80-7178-926-7.
- ŘÍCHOVÁ, Blanka. *Přehled moderních politologických teorií*. 2. vydání. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-177-8.
- SCHMIEDTOVÁ, Věra. *Malý slovník reálií komunistické totality*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012. 206 s. ISBN 978-80-7422-192-7.
- SLAMĚNÍK, Ivan, VÝROST, Jozef a kol. *Sociální psychologie*. 2. vydání. Praha: Grada Publishing a.s., 2008. 408 s. ISBN 978-80-247-1428-8.
- ŠIŠKOVÁ, Tatjana (ed.). *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha: Portál, 2001. 200 s. ISBN 80-7178-648-9.
- VÁŇA, Tomáš. *Jazyk a totalitarismus*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2013. 159 s. ISBN 978-80-7325-316-5.
- VEČEŘA, Pavel. *Úvod do dějin tištěných médií*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2015. 280 s. ISBN 978-80-247-9764-9.

Internetové zdroje

- FRYDRÝŠKOVÁ, Kristýna. Romové pod vlivem komunismu [online]. *Romani vod'ori; Časopis pro multikulturní mládež*, 2011 [cit. 06. 02. 2016]. Dostupné z: <http://www.romanovodori.cz/etno/romove-pod-vlivem-komunismu/>
- PETRÁŠ, René. Tradice tzv. národnostního statutu a ústavní zákon č. 144/1968 Sb., o postavení národností [online]. *Člověk a společnost; Internetový časopis pre pôvodné teoretické a výskumné štúdie z oblasti spoločenských vied*, 2013 [cit. 20. 02. 2016]. Dostupné z: http://www.saske.sk/cas/zoznam-rocnikov/2013/4/6058/#_ftn2

Seznam použitých článků z Rudého práva

16. zasedání smíšené čs.-polské historické komise. *Rudé právo*. 12. 12. 1973, roč. 54, č. 295, s. 2.
- 1700 občanů z Vietnamské demokratické republiky... *Rudé právo*. 11. 6. 1974, roč. 54, č. 136, s. 2.
- Aby z nich byli řádní lidé. *Rudé právo*. 16. 5. 1973, roč. 53, č. 115, s. 2.
- Aktivita řeckých emigrantů v ČSSR. *Rudé právo*. 27. 2. 1970, roč. 50, č. 49, s. 2.
- Blahopřání do Prešova. *Rudé právo*. 13. 3. 1971, roč. 51, č. 61, s. 1.
- Blahopřání do Prešova ukrajinským umělcům. *Rudé právo*. 12. 3. 1971, roč. 51, č. 60, s. 1.
- Boj za spravedlivou věc trvá: Řeční vlastenci vzpomněli významného výročí. *Rudé právo*. 14. 4. 1970, roč. 50 č. 87, s. 2.
- Bratrské sousedství. *Rudé právo*. 16. 2. 1973, roč. 53, č. 40, s. 6.
- Byli jako doma. *Rudé právo*. 2. 9. 1971, roč. 51, č. 208, s. 1.
- Cikáni sami sobě. *Rudé právo*. 7. 7. 1970, roč. 50, č. 159, s. 2.
- Cikánská otázka u nás. *Rudé právo*. 27. 6. 1969, roč. 49, č. 149, s. 3.
- Co nám kdo staví. *Rudé právo*. 31. 8. 1971, roč. 51, č. 206, s. 5.
- Co víš o Polsku? *Rudé právo*. 1. 6. 1974, roč. 54, č. 128, s. 2.
- Čísla, fakta, zajímavosti. *Rudé právo*. 30. 11. 1974, roč. 55, č. 283, s. 4.
- Čísla o nás. *Rudé právo*. 22. 8. 1973, roč. 53, č. 199, s. 2.
- Čs. občané německé národnosti o smlouvě. *Rudé právo*. 19. 5. 1970, roč. 50, č. 117, s. 2.
- Daleko od domova. *Rudé právo*. 11. 10. 1973, roč. 54, č. 242, s. 3.
- Daleko od svých domovů... *Rudé právo*. 4. 1. 1970, roč. 50, č. 2, s. 3.
- Devět výborných kilometrů: Silnice čs.-polského přátelství. *Rudé právo*. 27. 11. 1970, roč. 51, č. 282, s. 2.
- Děkujeme za vřelá slova. *Rudé právo*. 21. 6. 1972, roč. 52, č. 144, s. 3.
- Dělnické přátelství Praga – Vietnam. *Rudé právo*. 14. 7. 1972, roč. 52, č. 164, s. 1.
- Divadlo a národnost. *Rudé právo*. 25. 8. 1973, roč. 53, č. 202, s. 5.
- Dny polské kultury v Severočeském kraji. *Rudé právo*. 9. 7. 1974, roč. 54, č. 160, s. 2.
- Do bytu jugoslávského státního příslušníka... *Rudé právo*. 13. 1. 1970, roč. 50, č. 10, s. 2.
- Dopisovatel londýnských Times nežádoucí. *Rudé právo*. 29. 8. 1969, roč. 49, č. 203, s. 2.
- Hold polským přátelům: Dny polské kultury v Severočeském kraji. *Rudé právo*. 2. 7. 1974, roč. 54, č. 154, s. 4.
- Hledali štěstí. *Rudé právo*. 14. 11. 1969, roč. 50, č. 268, s. 3.
- Holandský novinář vyhoštěn. *Rudé právo*. 20. 8. 1970, roč. 50, č. 197, s. 2.
- Chtěli zastřelit svědka. *Rudé právo*. 2. 10. 1970, roč. 51, č. 234, s. 2.

Internacionalisty i doma. *Rudé právo*. 17. 3. 1970, roč. 50, č. 64, s. 2.

Investice bez obdoby: 1,7 miliardy na výstavbu silnic v severních Čechách, vydatná pomoc slovenských a polských stavbařů. *Rudé právo*. 6. 2. 1974, roč. 54, č. 31, s. 2.

Jako doma. *Rudé právo*. 20. 3. 1974, roč. 54, č. 67, s. 3.

Jugoslávští stavbaři opět na výbornou. *Rudé právo*. 3. 10. 1970, roč. 50, č. 235, s. 2.

Konference Cikánů-Romů v Banské Bystrici. *Rudé právo*. 1. 12. 1969, roč. 50, č. 282, s. 2.

Konference komunistické mládeže Řecka. *Rudé právo*. 25. 1. 1971, roč. 51, č. 20, s. 2.

Konference Romů. *Rudé právo*. 2. 3. 1970, roč. 50, č. 51, s. 2.

Maďarští spoluobčané podporují politiku KSČ. *Rudé právo*. 5. 7. 1971, roč. 51, č. 157, s. 1.

Malé Polsko v Československu. *Rudé právo*. 9. 10. 1970, roč. 51, č. 240, s. 3.

Manželství s cizím státním příslušníkem. *Rudé právo*. 27. 1. 1970, roč. 50, č. 22, s. 3.

Marná zloba. *Rudé právo*. 28. 12. 1973, roč. 54, č. 308, s. 2.

Menšiny ve světle školské a kulturní politiky. *Rudé právo*. 17. 3. 1973, roč. 53, č. 65, s. 2.

Mezi svými. *Rudé právo*. 13. 6. 1974, roč. 54, č. 138, s. 1.

Na 360 chlapců a děvčat z VDR... *Rudé právo*. 15. 8. 1974, roč. 54, č. 192, s. 2.

Na dobré cestě. *Rudé právo*. 13. 2. 1970, roč. 50, č. 37, s. 1.

Nabízejí nám nežádané. *Rudé právo*. 1. 8. 1970, roč. 50, č. 181, s. 2.

Národnost nás nesmí rozdělovat. *Rudé právo*. 10. 2. 1970, roč. 50, č. 34, s. 3.

Naše německá otázka. *Rudé právo*. 5. 6. 1969, roč. 49, č. 130, s. 5.

Ne tak zcela utajený sen. *Rudé právo*. 8. 2. 1973, roč. 53, č. 33, s. 3.

Nejen chlebem a solí: Rakouský rozhlas přišel o svého pražského pracovníka. *Rudé právo*. 8. 11. 1969, roč. 49, č. 263, s. 1 – 2.

Největší silo v republice. *Rudé právo*. 12. 3. 1974, roč. 54, č. 60, s. 2.

Nežádoucí podnikatel, *Rudé právo*. 6. 2. 1971, roč. 51, č. 31, s. 2.

Nová silnice uvedena do provozu. *Rudé právo*. 26. 7. 1974, roč. 54, č. 175, s. 1.

Nové objekty ve Štúrovu. *Rudé právo*. 11. 11. 1974, roč. 55, č. 266, s. 1.

Nové studijní středisko pro vietnamský dorost: Velvyslanec VDR na Ostravsku. *Rudé právo*. 30. 10. 1970, roč. 51, č. 259, s. 1.

O jedné ze staveb přátelství. *Rudé právo*. 13. 5. 1974, roč. 54, č. 111, s. 3.

O jednom slohovém cvičení: K vyhoštění západoněmeckých studentů. *Rudé právo*. 6. 5. 1971, roč. 51, č. 106, s. 2.

O fakta nestáli. *Rudé právo*. 27. 2. 1974, roč. 54, č. 49, s. 2.

O polských děvčatech v bardejovských Závodech: Sbližuje je práce. 27. 11. 1970, roč. 51, č. 282, s. 5.

Od Czallóközu k Žitnému ostrovu. *Rudé právo*. 25. 9. 1974, roč. 55, č. 227, s. 3.

Odhalení jednoho špióna. *Rudé právo*. 26. 3. 1971, roč. 51, č. 72, s. 2.

Odsouzení špióna z NSR. *Rudé právo*. 30. 10. 1974, roč. 55, č. 256, s. 2.

Odvážejí si kvalifikaci: Mladým Vietnamcům se ve vsetínské Zbrojovce líbilo. *Rudé právo*. 18. 6. 1970, roč. 50, č. 169, s. 2.

Pašerák lidí před soudem. *Rudé právo*. 22. 5. 1974, roč. 54, č. 119, s. 2.

Podíl polských stavbařů na rozvoji severních Čech: Pomáhají budovat elektrárnu, chemické provozy, jezy na Labi. *Rudé právo*. 11. 3. 1974, roč. 54, č. 59, s. 2.

Podivné počty. *Rudé právo*. 24. 12. 1973, roč. 54, č. 306, s. 2.

Pokoušeli se narušit klid: Emigrantská a zahraniční centra v pozadí protistátních akcí; Úspěšný zásah pracovníků bezpečnosti. *Rudé právo*. 12. 1. 1972, roč. 52, č. 9, s. 2.

Polské informační a kulturní středisko... *Rudé právo*. 17. 8. 1974, roč. 54, č. 194, s. 2.

Polsko v Praze. *Rudé právo*. 14. 10. 1974, roč. 55, č. 243, s. 1.

Polský klíč k tušimické dvojce. *Rudé právo*. 27. 8. 1971, roč. 51, č. 203, s. 1.

Polští stavbaři na Labi v předstihu. *Rudé právo*. 30. 12. 1970, roč. 51, č. 308, s. 2.

Polští stavbaři naší chemii. *Rudé právo*. 13. 11. 1970, roč. 51, č. 270, s. 2.

Pomlouváče akreditovat nebudeme. *Rudé právo*. 12. 6. 1970, roč. 50, č. 138, s. 2.

Pomoc polských stavbařů v severních Čechách: Sousedé nám pomáhají budovat elektrárnu, nové jezy na Labi a jiné důležité stavby. *Rudé právo*. 2. 2. 1973, roč. 53, č. 28, s. 2.

Pozornost spoluobčanům německé národnosti: Kulturní akce naváží na politické tradice. *Rudé právo*. 18. 2. 1970, roč. 50, č. 41, s. 1.

Protest svobodných lidí: Mládež obviňuje imperialismus z akcí na Kypru. *Rudé právo*. 25. 7. 1974, roč. 54, č. 174, s. 2.

Protest z Ostravy proti věznění vlastenců v Řecku. *Rudé právo*. 12. 1970, roč. 50, č. 290, s. 2.

Průhledné intriky holandského novináře: Pan Verkijk se zlobí. *Rudé právo*. 26. 9. 1970, roč. 51, č. 229, s. 3.

Rada pro národnosti vlády ČSR. *Rudé právo*. 16. 11. 1973, roč. 54, č. 273, s. 2.

Rom Bašavel, Gilavel'the Khelel: Rom hraje, zpívá a tančí. *Rudé právo*. 5. 1. 1971, roč. 51, č. 3, s. 5.

Romů umění kovářské. *Rudé právo*. 3. 6. 1972, roč. 52, č. 129, s. 2.

Rozhovor na pondělí: Manifestace jednoty. *Rudé právo*. 17. 5. 1971, roč. 51, č. 115, s. 1.

Rozhovor s předsedou přípravného ústředního výboru Svazu Cikánů-Romů: Cestou rovnoprávnosti. *Rudé právo*. 24. 4. 1969, roč. 49, č. 96, s. 3.

Řád práce Glosu ludu. *Rudé právo*. 15. 6. 1970, roč. 50, č. 140, s. 1.

Řád práce polským spoluobčanům. *Rudé právo*. 26. 6. 1972, roč. 52, č. 148, s. 2.

Řád práce svazu ukrajinských spoluobčanů. *Rudé právo*. 15. 1. 1972, roč. 52, č. 12, s. 2.

S cikánskými dětmi na rekreaci; Nové břehy. *Rudé právo*. 28. 8. 1973, roč. 53, č. 204, s. 3.

Síla solidarity. *Rudé právo*. 18. 7. 1974, roč. 54, č. 168, s. 1.

Skupinu 90 mladých Vietnamců... *Rudé právo*. 1. 6. 1974, roč. 54, č. 128, s. 2.

Slavnosti Čechů, Slováků a Poláků. *Rudé právo*. 25. 5. 1970, roč. 50, č. 122, s. 2.

Směna pro Vietnam. *Rudé právo*. 20. 6. 1971, roč. 51, č. 170, s. 2.

Soudí nás podle sebe. *Rudé právo*. 9. 3. 1974, roč. 54, č. 58, s. 2.

Sousedé nám pomáhají stavět. *Rudé právo*. 23. 7. 1971, roč. 51, č. 173, s. 1.

Společná práva ale i odpovědnost: Několik poznámek k národnostní otázce. *Rudé právo*. 15. 6. 1971, roč. 51, č. 140, s. 3.

Společný cíl. *Rudé právo*. 6. 4. 1973, roč. 53, č. 82, s. 3.

Spolupráce v Krkonoších: Silnice z Vrchlabí do Špindlerova Mlýna o rok dříve. *Rudé právo*. 29. 12. 1971, roč. 52, č. 307, s. 1.

Správná lekce z historie. *Rudé právo*. 27. 7. 1974, roč. 54, č. 176, s. 2.

Stálá pozornost cikánským občanům. *Rudé právo*. 27. 3. 1971, roč. 51, č. 73, s. 2.

Svátek ukrajinské kultury. *Rudé právo*. 15. 3. 1971, roč. 51, č. 6, s. 1.

Svaz Cikánů-Romů na Slovensku. *Rudé právo*. 28. 4. 1969, roč. 49, č. 99, s. 2.

Svědkové čs.-polské družby. *Rudé právo*. 1. 12. 1970, roč. 51, č. 285, s. 1.

Široký a radostný lidský proud...Sjednocující síla. *Rudé právo*. 2. 5. 1972, roč. 52, č. 103, s. 1.

Šťastnou cestu do Vietnamu. *Rudé právo*. 11. 12. 1974, roč. 55, č. 292, s. 3.

Tradiční Dny družby v hornické Karviné. *Rudé právo*. 16. 7. 1974, roč. 54, č. 166, s. 2.

Týden družby Čechů, Slováků a Poláků. *Rudé právo*. 23. 7. 1973, roč. 53, č. 173, s. 2.

Učitelé o výchově cikánské mládeže. *Rudé právo*. 4. 6. 1974, roč. 54, č. 130, s. 2.

Ustavující sjezd Českého svazu Cikánů-Romů. *Rudé právo*. 1. 9. 1969, roč. 49, č. 205, s. 2.

Úspěchy polské vědy a techniky: Jubilejní polská výstava v Praze přitahuje. *Rudé právo*. 22. 10. 1974, roč. 55, č. 250, s. 3.

V ČSSR žije 300 000 Cikánů. *Rudé právo*. 22. 1. 1970, roč. 50, č. 18, s. 2.

Věříme s nimi. *Rudé právo*. 27. 9. 1974, roč. 55, č. 229, s. 3.

Vyhoštění amerického novináře. *Rudé právo*. 14. 1. 1971, roč. 51, č. 11, s. 2.

Vyhoštění občana NSR; Rozvážel štvavé letáky. *Rudé právo*. 4. 12. 1969, roč. 50, č. 285, s. 2.

Vyhoštění občana NSR. *Rudé právo*. 3. 12. 1971, roč. 52, č. 286, s. 2.

Vyhoštění švýcarského novináře. *Rudé právo*. 16. 8. 1969, roč. 49, č. 192, s. 2.

Vyhoštění z ČSSR. *Rudé právo*. 12. 5. 1971, roč. 51, č. 111, s. 2.

Vyhoštění z republiky. *Rudé právo*. 26. 4. 1969, roč. 49, č. 98, s. 2.

Vychovávat k práci a spořádanému životu: Hlavní zaměření Svazu Cikánů-Romů na Slovensku. *Rudé právo*. 6. 8. 1969, roč. 49, č. 183, s. 3.

Vypovězení z ČSSR. *Rudé právo*. 18. 10. 1971, roč. 52, č. 247, s. 2.

Vysokoškolské vzdělání... *Rudé právo*. 23. 7. 1974, roč. 54, č. 172, s. 2.

Výročí listu polských spoluobčanů. *Rudé právo*. 10. 6. 1970, roč. 50, č. 136, s. 2.

Výuka dětí polské národnosti vyřešena. *Rudé právo*. 31. 5. 1969, roč. 49, č. 126, s. 2.

Z jednání rady pro národnosti. *Rudé právo*. 29. 1. 1971, roč. 51, č. 24, s. 2.

Z vietnamských front do odborných učilišť: V Jimlíně středisko pro přípravu dělnických kádrů z VDR. *Rudé právo*. 29. 5. 1974, roč. 54, č. 125, s. 1.

Za poklady jižního Slovenska. *Rudé právo*. 15. 6. 1974, roč. 54, č. 140, s. 3.

Začít u dětí: K některým problémům cikánských rodin. *Rudé právo*. 5. 11. 1973, roč. 54, č. 263, s. 3.

Záležitost nejen polská. *Rudé právo*. 20. 3. 1972, roč. 52, č. 67, s. 2.

Západoněmecký novinář zneužil pohostinství ČSSR. *Rudé právo*. 26. 6. 1969, roč. 49, č. 148, s. 2.

Zásobárna poloviny Prahy. *Rudé právo*. 8. 8. 1974, roč. 54, č. 186, s. 3.

Zneužíval pobytu v ČSSR. *Rudé právo*. 27. 7. 1972, roč. 52, č. 175, s. 2.

Zrušení akreditace novináři z NSR. *Rudé právo*. 14. 9. 1973, roč. 53, č. 219, s. 2.

Zrušení akreditace švýcarskému novináři. *Rudé právo*. 1. 12. 1970, roč. 51, č. 285, s. 2.

Žurnalista nebo špión? K vyhoštění holandského státního příslušníka. *Rudé právo*. 21. 8. 1970, roč. 50, č. 198, s. 3.

9 Přílohy

9.1 Fotografie otisknuté v Rudém právu

Obrázek č. 1

Fotografie romské dívky otištěna v článku:

Na dobré cestě. *Rudé právo*. 13. 2. 1970, roč. 50, č. 37, s. 1.

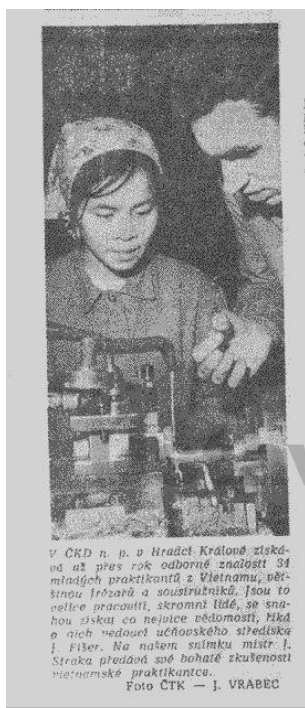
Obrázek č. 2

Česko-polská svatba v Hrušovanech, fotografie otisknuta k článku:

Malé Polsko v Československu. *Rudé právo*. 9. 10. 1970, roč. 51, č. 240, s. 3.

Obrázek č. 3

Fotografie vietnamské praktikantky s popiskem.

Rudé právo. 7. 10. 1971, roč. 52, č. 238, s. 1.

Obrázek č. 4

Fotografie Vietnamců, která byla otisknuta u článku:

Dělnické přátelství Praga – Vietnam. *Rudé právo*. 14. 7. 1972, roč. 52, č. 164, s. 1.

Obrázek č. 5

Fotografie romského chlapce, která byla otištěna v článku:
Začít u dětí; K některým problémům cikánských rodin. *Rudé právo*. 5. 11. 1973, roč.
54, č. 263, s. 3.

Obrázek č. 6

Fotografie z polské výstavy byla otisknuta ke článku Polsko v Praze.
Rudé právo. 14. 10. 1974, roč. 55, č. 243, s. 1.